

XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Nederlanda İlişkileri ve Nederlanda'nın Kıbrıs Konsolosluğu

Mehmet DEMİRYÜREK*

Giriş

Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethinden sonra ticarî ve stratejik öneminden dolayı birçok Avrupa devletinin Kıbrıs'ta konsolosluk açtığı, konsolos veya konsolos vekili tayin ettiği anlaşılmaktadır. Bu konuda bilebildiğimiz kadarıyla iki makale yayımlanmıştır. Bunlardan birincisi Mehmet Akif Erdoğan'ın "Onsekizinci Yüzyıl Sonlarında Kıbrıs'ta Avrupalı Konsoloslar ve Tercümanları"¹, ikincisi ise Kemal Çiçek'in "Osmanlı Devletinde Yabancı Konsolosluk ve Tercümanları"² adlı makaleleridir.

Kıbrıs'ta bulunan yabancı konsolosluklar ile ilgili olarak ayrıca Ali Efdal Özkul'un *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*³ adlı kitabında da bazı bilgiler bulunmaktadır ve XVIII. yüzyılın ilk yarısı ile ilgilidir. Nuri Çevikel'in *Kıbrıs Eyaleti 1750-1800* adlı kitabında ise ayrıntıya girilmeden sadece XVIII.

* Lefke Avrupa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak., mdyurek@lefke.edu.tr, mehmetdmryrk@gmail.com

- 1 Mehmet Akif Erdoğan; "Onsekizinci Yüzyıl Sonlarında Kıbrıs'ta Avrupalı Konsoloslar ve Tercümanları", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, s: 317.
- 2 Kemal Çiçek; "Osmanlı Devleti'nde Yabancı Konsolosluk ve Tercümanları", *Kıbrıs'tan Kafkasya'ya Osmanlı Dünyasında Siyaset, Adalet, Raiyyet*, s: 173
- 3 Ali Efdal Özkul; *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi, 1726-1750*, s: 116.

yüzyılın ikinci yarısında Kıbrıs'ta konsolos veya konsolos vekili bulunduran devletlerin isimleri verilmiştir⁴.

XVIII. yüzyıl sonları ile XIX. yüzyıl başlarında Kıbrıs'ta; Fransa, Venedik, İngiltere, İsveç, Sicilyateyn (İki Sicilya Krallığı; Napoli ve Sicilya), Danimarka, Hollanda (Nederlanda veya Felemenk), Dubrovnik Cumhuriyeti, Nemçe Devleti, Prusya, İspanya⁵, Rusya ve Cezayir-i seb'a⁶ konsoloslukları vardı.

1. Kıbrıs'taki Konsolosların Faaliyetleri

Belgelere yansıdığına göre Kıbrıs'taki konsolosluklar vatandaşlarının çeşitli sorunlarıyla ilgilendikleri gibi bizzat ticaretle de uğraşıyorlardı⁷. Bu cümleden olarak 1834-1835 mali yılında Kıbrıs'ta bulunan konsoloslardan bazıları yapağı ticareti ile uğraşmışlardır. Şer'iyeye Sicili'nde yer alan bir belgeye göre, Sicilyateyn konsolosu Nikola Kefale 2 kantar 32 kıyye yapağı karşılığında 32 kuruş 9 para, Prusya konsolosu Bakometo Matiyi, 96 kantar 11 kıyye yapağı karşılığında 1.155 kuruş ve Amerika konsolosu Marino Matyo da 38 kantar 38 kıyye yapağı karşılığında 466 kuruş 15 para ruhsatiye ve kantariye ödemiştir⁸.

1835-1836 mali yılı sonunda da yine yapağı ticareti yapan Prusya konsolosu Bakometo 75 kantar 9 kıyye yapağı karşılığında 902 kuruş 18 para, Nemçe konsolosu Kabrar 2 kantar yapağı karşılığında 24 kuruş ve Sicilyateyn konsolosu Nikola Kefale 8 kantar yapağı karşılığında 96 kuruş ruhsatiye ve Kantariye ödemiştir⁹.

2. Kıbrıs Hollanda Konsolosluğu'nun Kuruluşu

Hollandalılar Osmanlı ülkesinde kendi bayrakları altında ticaret yapma hakkını 1612 yılında elde etmiş ve "ahidnameli" devletlerden olmuşlardır¹⁰. Bu hakka sahip devletler İstanbul'da daimi elçilik bulundurabilirler, ihtiyaç duydukları yerlerde de konsolosluk açabilirlerdi. Bu devletler elçilik ve

4 Nuri Çevikel; *Kıbrıs Eyaleti 1750-1800*, s: 282.

5 Mehmet Akif Erdoğan; *a.g.e.*, s: 317.

6 "Kıbrıs cezaresinde vaki mukim olan Françe ve Rusya ve İngiltere ve Nemçe ve Sicilyateyn ve İsveç ve Prusya ve İspanya ve Cezair-i Seb'a ve Dubravnik ve Danimarka konsoloslarının...", *Kıbrıs Şer'iyeye Sicili*, No: 25, H.1217-1221, ss: 129-130.

7 "Adada oturan Venedik, Hollanda (Dutch veya Fiyamenk taifesi) ve Fransa'nın ticarî temsilcileri (bal-yos) adanın temel ürünleri olan pamuk, şeker, yerel dokumalar ve gemiler için gerekli malzemelerin alım satımıyla ilgileneceklerdi ... 1592-93 yıllarında adada hem Venedik balyosu hem de Venedik taciri olarak görev yapan Korduvan, ham pamuk ticaretiyle ilgilenecekti", Mehmet Akif Erdoğan; "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları Üzerine Notlar", *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, Bildiriler*, Birinci Cilt, ss: .218-219.

8 Kıbrıs Şer'iyeye Sicili, No:37, H.1251-1254, s: 46.

9 Kıbrıs Şer'iyeye Sicili, No:37, H.1251-1254, s: 106.

10 Mübahat Kütükoğlu; "Ahidnameler ve Ticaret Muahedeleri", *Osmanlı*, s: 329.

konsolosluklarında Osmanlı devleti tebası gayrimüslimleri tercüman olarak kullanırlardı. Elçilik ve konsolosluklarda tercümanlık yapanlara berat verilir ve vergilerden muaf tutulurlardı¹¹.

Görebildiğimiz kadarıyla XIX. yüzyıl belgelerinde Hollanda “Nederlanda” veya “Felemenk” adıyla anılmaktadır. Kıbrıs’taki Nederlanda (Hollanda) konsolosluğunun ne zaman açıldığı konusunda zikredilen çalışmalarda kesin bir açılış tarihi yoktur. Mehmet Akif Erdoğan bir makalesinde, Jennings’ten iktibasen, XVII. yüzyıl başlarında adada Venedik, Hollanda ve Fransa’nın ticarî temsilcileri olduğundan bahsetmektedir¹². Ancak konuyla ilgili başka bir bilgi yoktur. Osmanlı kaynaklarına dayanarak konsolosların veya tercümanlarının isimleri de tam olarak ortaya konulamamıştır. Zikredilen eserlerden anlaşıldığı üzere XVIII. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs’ta bir Nederlanda¹³ konsolosluğu bulunuyordu. Ali Efdal Özkul’un yayınladığı evasıtı Ramazan 1146 (Şubat 1734) tarihli bir belgeye göre, Tuzla limanında bulunan ve Nederlanda tüccarlarının mallarını da taşıyan bir İngiliz gemisi, şenlik için atılan toplardan zarar görmüştür. Bunun üzerine, Kıbrıs’taki İngiliz ve Nederlanda konsolosları gelişmeleri İstanbul’daki elçilerine bildirmiş ve durumu padişaha şikâyet etmişlerdir¹⁴.

Özkul’un yayınladığı ikinci belge 1750 tarihlidir. Bu belgeye göre, İstanbul’daki Nederlanda elçisi olan Albert Albarsava¹⁵, Kıbrıs’ta bulunan Nederlanda konsolosu yanında tercüman olan Simayod veled-i Simayod’un tercümanlık görevini terk edip Kudüs tarafına gitmesiyle boşalan konsolos tercümanlığı görevine, 27 Şaban 1163 (1750) tarihinden itibaren Acı Nikola veled-i Baba Mihail’i atamıştır¹⁶.

Doğrudan Kıbrıs ile ilgili olmasa da konuyla ilgili olarak yayımlanmış bir diğer belge ise 1771 yılına aittir. Belgeyi yayınlayan Mehmet Akif Erdoğan’a göre, Ağustos 1771 (Cemazievvel 1185) tarihli bir belgede İstanbul’da oturan Nederlanda elçisinin beratlı tercümanı Pavli Kiryako’nun öldüğü; yerine Kıbrıslı Artin veled-i Avak’ın¹⁷ atandığı bildirilmektedir¹⁸.

11 Mübahat Kütükoğlu; *a.g.e.*, s: 331.

12 Bkz: Mehmet Akif Erdoğan; “Kıbrıs’ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları Üzerine Notlar”, ss: 218-219.

13 Bundan sonra Hollanda yerine belgelerde geçen ad olan “Nederlanda” adı kullanılacaktır.

14 Ali Efdal Özkul; *Kıbrıs’ın Sosyo-Ekonomik Tarihi, 1726-1750*, ss: 114-115.

15 Nederland (Hollanda) Millî Arşivi internet sitesinde bu tarihte İstanbul’da bulunan elçinin ismi “Elbert de Hochepped” olarak verilmekte ve görev süresi olarak da 1747-1763 yılları gösterilmektedir.

16 Ali Efdal Özkul; *Kıbrıs’ın Sosyo-Ekonomik Tarihi, 1726-1750*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s: 116.

17 Bu isim Artin veled-i Ovak olmalı.

18 Mehmet Akif Erdoğan; *a.g.e.*, s: 319

Bizim tespitlerimize göre, Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosluğu XVII. yüzyılın son çeyreğinde ya da XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir belgede Sultan Ahmet¹⁹ zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Niderlanda konsolosları sayılırken Trablusşam, Sayda, Beyrût, Kıbrıs ve Kıbrıs'a bağlı olan iskeleler için bir Niderlanda konsolosu olduğu belirtilmiştir²⁰.

XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Niderlanda Elçileri ve Tercümanları

XVIII. yüzyılda İstanbul'a bulunan Niderlanda elçilerinden üçünün ismi belgelerden öğrenilebilmektedir. Bunların birincisi I. Mahmut [1730-1754]²¹ zamanında İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi Fornelyo Kalkon'dur. 30 Eylül 1743 tarihli bir belgeye göre İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi Fornelyo Kalkon'un²² "hidmet-i merkûmede sebkât eden hulûs ve sadakatinden" memnun kalan Niderlanda devleti yetkilileri "semere-i sadakati olmak üzere bir gayr-i hizmete tayin olunmak" için elçinin ülkesine dönmesini istemekte ve bu konuda padişah'tan izin talep etmektedir²³.

İsmi belgelerden öğrenilebilen ikinci elçi Ali Efdal Özkul'un bahsettiği Albert Albarsava'dır²⁴ ve 1750 yılında İstanbul'da Niderlanda elçisi olarak bulunmaktadır²⁵. Bu elçi muhtemelen elçi Fornelyo Kalkon'dan sonra 1744-1747 yılları arasında görev yapan Jan Carel Des Bordes'in halefidir²⁶.

İsmi belgelere yansımış olan üçüncü Niderlanda elçisi ise 1797'de İstanbul'da

19 Bilindiği gibi Osmanlı tarihinde Ahmet adında 3 padişah vardır. Belgede Sultan Ahmet'in kaçınıcı Ahmet olduğu belirtilmemiştir. Ancak I. Ahmet (1603-1622) olması mümkün değildir. Bu padişah II. Ahmet (1691-1695) veya III. Ahmet (1703-1730)'tir.

20 BOA Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

21 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 82, Gömlek No: 4064. Tarih: 29.Z.1263. Söz konusu belge için verilen tarih H. 29.Z.1263=M. 08.12.1847'dir. Oysa belgenin sonunda verilen tarih şöyledir: "Milad-ı Hazreti İsa'nın bin yedi yüz kırk üç senesinde Eylülün otuzuncu gününde Hayte şehrimizde tahrir olunmuştur". Dolayısı ile belgenin XVIII. yüzyılda yaşamış I. Mahmut devrine ait olduğu açıktır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin neden H. 29.Z.1263 tarihini verdiği belli değildir. Üstelik arşivin verdiği tarihte padişah II. Mahmut dahi ölmüş bulunuyordu. Dolayısı ile belgenin I. Mahmut dönemine ait olma olasılığı daha yüksektir.

22 Niderland (Hollanda) Millî Arşivi internet sitesinde bu tarihte İstanbul'da bulunan elçinin ismi "Cornelis Kalkoen" olarak verilmekte ve görev süresi olarak da 1725-1744 yılları gösterilmektedir. Aynı ismin biraz farklı yazılmasının nedeni Türkçe imlâsı ile ismin telaffuzundaki farktan kaynaklanmış olabilir. Biz Türkçe kaynaktaki ismi tercih ettik.

23 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 82, Gömlek No: 4064. Tarih: 29.Z.1263.

24 Niderland (Hollanda) Millî Arşivi internet sitesinde bu tarihte İstanbul'da bulunan elçinin ismi "Albert de Hochepped" olarak verilmekte ve görev süresi olarak da 1747-1763 yılları gösterilmektedir.

25 Ali Efdal Özkul; *a.g.e.*, s: 116.

26 Bkz: Niderlanda (Hollanda) Millî Arşivi internet sitesi Kıbrıs Bölümü.

bulunan Baron Dvem Van Geldr'dir²⁷. Baron Dvem Van Geldr'in adı hem Kıbrıs'taki Nederlanda Konsolosluğu için bir tercüman atanması ile ilgili bir beratta (1797)²⁸, hem de Zirakopolo adlı korsanın yakalanması için çıkarılan fermanında (1793) geçmektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine göre, İstanbul'da bulunan Nederlanda elçisi Osmanlı Sultanına müracaat ederek Balyebadre (Mora) iskelesinde bulunan Nederlanda konsolosu tercümanı Apostoli Baroka'nın hizmetkârının bir buçuk ay kadar önce [muhtemelen Ocak 1793 sonu veya Şubat 1793 başları], Nederlanda bezirgânlarının on bin kuruşluk çuka, kılıptan, sırma şerit ve dibâ atlas ve diğer eşyalarını Mesvelnik'ten bir gemiye yükleyip Mora'ya giderken yolculuk sırasında Mora sularında balıkçı kayığıyla gezmekte olan İnebahtı kasabası asıllı Zirakopolo adlı eşkiyanın saldırısına uğradığını, malların gasb edildiğini, geminin batırıldığını ve bezirgânlara eziyet edildiğini belirtmekte ve İnebahtı Muhafızı Ali Paşa'nın korsanın peşine düşmesi, onu yakalaması, gasbedilen malların geri alınarak konsolos tercümanına iade edilmesi ve eşkiyanın cezalandırılması için Ali Paşa'ya hitaben bir ferman yazılmasını talep etmiştir. 7 Şaban 1207 [20 Mart 1793] tarihli bir kayda göre söz konusu eşkiyanın İnebahtı muhafızı tarafından aranması, gasbedilen malların mahkeme aracılığıyla sahibine iade edilmesi ve eşkiyanın hapsedilerek gerekli cezayı çekmesi amacıyla durumun İstanbul'a bir yazı ile bildirilmesi için ferman çıkarılmıştır²⁹.

Elçinin dilekçesini kısaca özetleyen ferman, ilgililerden konuyu iyice araştırmalarını, eşkiyanın yakalanarak gasbedilen malların alınmasını, sahiplerine iade edilmesi için tercümana verilmesini, eşkiyanın hapsedilmesini ve olan bitenin yazılı olarak İstanbul'a bildirilmesini emretmektedir³⁰.

Buyıllara ait bir başka olay da Balyebadre'deki Nederlanda konsolos tercümanı ile hizmetkârlarının başına gelmiştir. Durumdan haberdar olan İstanbul'daki Nederlanda elçisi Osmanlı Sultanına bir yazı göndermiştir. Elçi bu yazısında, Mora yarımadasının Balyebadre iskelesinde bulunan Nederlanda konsolosu yanındaki tercümanlar ile tercümanların oğulları ve hizmetkârlarının kendilerine baskı

27 Bu isim evâil-i Şaban 1207 [Mart 1793] tarihli fermanında "Baron Dvem Van Geldr" (BOA, Tasnifin Kodu: C.ZB, Dosya No: 76, Gömlek No: 3775, Tarih: 29.Ş.1207) şeklinde geçerken Kıbrıs şerhiye sicillerinde bulunan 8 Şevvâl 1211 [6 Nisan 1797] tarihli bir kayıta ise "Ron Van Dvem Van Dekledr" (Kıbrıs Şer'iyeye Sicili, No: yok, H. 1206-1212, s: 356) şeklinde geçmektedir. Muhtemelen her iki belgede de adı geçen aynı kişidir. Aradaki farkın Osmanlıca yazılıştan kaynaklandığını düşünmekteyiz. Ayrıca Nederlanda (Hollanda) Millî Arşivi internet sitesinde bu isim "Van Dedem Van de Gelder" olarak geçmektedir. Sitedeki bilgiye göre görev süresi ise 1785-1793/1796-1803/1807-1808'dir. Biz Türkçe belgelerdeki ismi tercih ettik.

28 Bkz: Bu çalışmanın tercüman Yakub veled-i Artin ile ilgili bölümü.

29 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 284, Gömlek No: 14175, Tarih: 07/Ş/1207.

30 BOA, Tasnifin Kodu: C.ZB, Dosya No: 76, Gömlek No: 3775, Tarih: 29.Ş.1207.

yapılmasını gerektirecek bir hareketleri olmadığı sürece rahatsız edilmemeleri gerektiğini, ancak Balyebadre kazasında bulunan Asimaki Polo, Hrisanti Çerto ve Galani Rifopolo adlı üç Rumun “kocabaşlık” iddiasıyla “nefasaniyyetlerini icra eylemek maksadıyla” ağız birliği edip tercümanları hapsedtiklerini, avarız adı altında 780 kuruşlarını aldıklarını, tercüman hizmetkârlarından Corci Kondaksi³¹ adlı kişinin evini basıp onu dövdüklerini ve hizmetkârın hayvanları ile bazı eşyalarını gasb ettiklerini, durumun altı ay önce İstanbul’a bildirildiğini, baskı yapanların baskılarının önlenmesi ve tercümanlardan alınan para ile hizmetkârdan alınan hayvanlar ile diğer eşyaların alınıp sahiplerine verilmesi konusundaki dilekçesine Bâb-ı âli’nin olumlu yanıt verdiğini ve bu konuda bir emr-i âli hazırlanarak gönderildiğini belirtmiştir.

Elçiye göre, hazırlanan bu emr-i âli yerine ulaştığı zaman ne yazık ki uygulamaya konulmamıştır. Baskı yapanlar eskisi gibi hareket etmeye devam etmiş, hatta bu arada hapsedilmiş olan Niderlanda konsolos tercümanı hizmetkârı Corci Kondaksi gördüğü eziyet ve maruz kaldığı korkutmalardan dolayı ölmüştür.

Elçiye göre, bütün bu hareketler eskiden beri var olan dostluğa aykırıdır ve avarız adı altında alınmış olan 780 kuruş tercümanlara geri verilmeli, tercüman hizmetkârının evinden alınmış olan hayvanlar ile eşyaları hizmetkârın varislerine teslim edilmelidir. Elçinin arzusu baskıların önlenmesi, tercüman ve hizmetkârlarının emlak ve bağlarının antlaşma gereğince korunması, tercüman ve hizmetkârlarının vergiden muaf tutulmasının sağlanması ve fesada karışanların cezalandırılarak durumun İstanbul’a bildirilmesi konusunda Mora valisine ve Balyebadre kadısına hitaben bir emr-i âli yazılmasıdır.

İstanbul’da bulunan Niderlanda elçisinin ilk dilekçesini dikkate alan Osmanlı Hükûmeti Mora valisi ile Balyebadre kadısına hitaben Evahir-i Za 1206 [Temmuz 1792] tarihli bir ferman göndermiştir. Fermanda olayların özetlenmesinden ve tercümanların, oğullarının ve hizmetkârlarının haklarının hatırlatılmasından sonra gasbedilen paranın, hayvanların ve eşyaların geri verilmesi, ahidname şartlarına aykırı olarak ilgili kişilerin zarar görmesinin önlenmesi, korunmalarının sağlanması ve durumun İstanbul’a yazılı olarak bildirilmesi istenilmiştir. Ancak elçinin de vurguladığı gibi gereken yapılmamış ve elçi yeniden bir müracaatta bulunmuştur. Bu müracaat üzerine ise 10 Rebiülevvel 1207 [25 Kasım 1792] tarihli kayıttan anlaşıldığına göre yeniden ferman yazılmıştır³².

1. Niderlanda Elçiliği Tercümanı Artin Veled-i Ovak’ın Tercümanlık Beratı

31 Konuyla ilgili diğer belgede “Corci Dimitri Kondabici” şeklinde geçmektedir.

32 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7967, Tarih: 10/R/1207.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'daki Niderlanda elçiliği tercümanlarından birisi Artin veled-i Ovak idi. Artin veled-i Ovak bu göreve 1771 yılında atandığında Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosluğu tercümanı olarak bulunuyordu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Ağustos 1771 tarihli bir belgeye göre, İstanbul'daki Niderlanda elçisi yanında tercüman olan Bavlu Kiryako Yanbeli öldüğü için tercümanlık mevki boş kalmış ve elçi de bu göreve Kıbrıs'taki Niderlanda konsolosu yanında tercüman olan Artin veled-i Ovak'ı tayin etmiştir.

Artin veled-i Ovak, 1771 yılında elçilik tercümanı atandığında kendisine tercümanlık beratı verilmiştir. Bu berat elçilik tercümanlarının sahip olduğu imtiyazları göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu berat elçilik tercümanlarının konsolosluk tercümanlarına göre daha fazla imtiyaza sahip olduğunu göstermektedir. Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosluğu tercümanlığına 1797 yılında atanan Yakup veled-i Artin'e verilen beratla birçok hak yanında bazı kısıtlamalar da söz konusudur. Oysa 1771 yılında Niderlanda elçiliği tercümanlığına atanan Artin veled-i Ovak'ın beratında hiçbir kısıtlamadan bahsedilmemektedir.

1771 yılında Niderlanda elçiliği tercümanlığına atanan Artin veled-i Ovak'ın sahip olduğu imtiyazlar atanma beratında açık bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre; 1. Tercümanlık hizmetinde olanlar, oğulları ve 2 hizmetkârı gibi haraç, avârız, kassabiye akçesi ve diğer vergilerden muaftır ve hiç kimse kölesi ve cariyesi var diye ondan vergi isteyemez, 2. Hiç kimse yiyeceğine, içeceğine ve giyeceğine karışamaz, 3. Hiç kimse eskiden beri olageldiği üzere gümrük ve bac gibi vergileri talep edemez, 4. Yöneticiler evlerinde misafir ağırlatarak onları rencide edemezler, 5. Şarap emini, voyvoda ve başkaları kendi bağından ürettiği şıradan fıçı akçesi talep edemezler, 6. Kendisi ve tasarrufunda bulundurduğu cariyeleri dahi haraç, avârız ve kassabiye akçesinden muaftırlar.

Söz konusu beratla göre Artin veled-i Ovak başka imtiyazlara da sahiptir. Bu cümleden olarak tercümanın elinde olan ve avârız hanesine bağlı emlak ve arazi, sonradan satın aldığı emlak ve arazi de dahil olmak üzere evi ve eskiden beri evinin eki olan bağ ve bahçeleri avarız, masdariyye vergisi ve diğer bütün örfî vergilerden muaftır. Tercüman ile her kimin bir davası olursa dava yerinde dinlenilmeyip İstanbul'a havale olunmalıdır.

Tercüman Artin veled-i Ovak seyahat hürriyetine de sahiptir. Berata göre, tercüman bir yere gitmek isterse, gidişte ve gelişte, karada ve denizde ve kaldığı yerlerde kendisine, giyimine, hayvanlarına, mallarına, erzakına ve yanında olan adamlarına ulak, ulak akçesi ve başka nedenlerle hiç kimse karışamaz. Yiyecek ve içeceğini ilgili yerdeki narh fiyatına göre satın almış ise

hiçbir bahane ile kendisine rahatsızlık verilemez ve korkutulamaz. Tehlikeli yerlerden geçerken başına ak sarık sarınabilir, kılıç, ok, yay, mahmuz ve diğer savaş aletlerini beraberinde götürebilir. Bu konuda kadılar, beylerbeyiler ve başka kimseler onlara müdahale edemezler³³.

Artin veled-i Ovak'ın Niderlanda elçiliği tercümanlığına atandığı Lefkoşa Naibi ile Kıbrıs Muhassılına da bildirilmiştir. Bu konudaki emr-i şerife göre, Lefkoşa Naibi ile Kıbrıs Muhassılı, Kıbrıslı Artin veled-i Ovak elçilik tercümanı olarak atandığı ve eline berat verildiği için tercümanlık işlerine hiç kimsenin karışmasına izin vermeyeceklerdi³⁴.

Artin veled-i Ovak'ın 1790 yılına kadar Niderlanda elçiliği tercümanlığı görevinde kaldığı düşünülebilir. Çünkü BOA'da bulunan bir belgeye göre, 14 Ağustos 1790 tarihinde verilen beratla Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosluğu tercümanlığına tayin edilmiştir³⁵. Nitekim 1797 yılında öldüğü zaman da Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosu tercümanı olarak bulunuyordu.

2. XVIII. Yüzyıl Sonlarında Niderlanda Elçiliği ve Niderlanda Konsoloslukları Tercümanları

BOA'ndebulunan bir belgede 1789-1792 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan bütün Niderlanda tercümanları ayrı ayrı belirtilmiştir. Belgenin tarihi belli değildir. Ancak padişah değişikliklerinden sonra beratların yenilendiği dikkate alınırsa III. Selim'in 28 Mart 1789 tarihinde padişah olması nedeniyle beratların yenilenerek bu listenin oluşturulduğu düşünülebilir. Tarihi kesin olarak belli olmayan bu belgeye göre, bu yıllarda İstanbul'da bir Niderlanda elçisi bulunuyordu. Bu elçiliğe bağlı olarak İzmir, Halep, Kıbrıs, Sakız, Selanik ve Balyebadre İskelesi'nde (Mora) birer Niderlanda konsolosu vardı. Hem İstanbul'daki elçinin, hem de konsolosların yanında tercümanlar bulunuyordu. Söz konusu belgeye göre, İstanbul'da bulunan Niderlanda elçiliğine bağlı 5 tercüman vardı. Bu tercümanlar şunlardı: Menahim Esknami; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1789], Dimitri Fronimo veled-i Nikola; berat tarihi:³⁶ 9 Ca sene 204 [25 Ocak 1790], Hügasar veled-i Giyori; berat tarihi: 26 Za sene 204 [7 Ağustos 1790], İpekoğlu Petraki veled-i Evakim; berat tarihi: 19 Z sene 205 [19 Ağustos 1791] ve Nikola veled-i Mihail; berat tarihi: 14 Za sene 204 [26 Temmuz 1790].

Aynı belgeye göre İzmir'de bulunan Niderlanda konsolosunun 9 tane

33 Kıbrıs Şer'ıye Sicilleri, No:20, H.1183-1196, s: 74.

34 Kıbrıs Şer'ıye Sicilleri, No:20, H.1183-1196, s: 75.

35 BOA, Tasnifin Kodu: HAT, Dosya No: 196, Gömlek No: 9779/H.

36 Bu tarih tercümanın beratının yenilenme tarihi olmalıdır. Çünkü bir başka kayıтта 13 Kasım 1774 tarihinde bu göreve atandığı belirtilmektedir.

beratlı tercümanı vardı. Bu tercümanlar da Markad İbro; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], Esayla veled-i Masa; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], Yanaki veled-i Panayoti Batako; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], Liyoni Mikel Emra; berat tarihi: 22 B sene 204 [7 Nisan 1790], Danyel Baron Konte de Hişma; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], İskarlato Maron Don Kordato veled-i Konstantin; berat tarihi: 3 N sene 204 [17 Mayıs 1790], Diyodato İbro; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1789], İstriyani veled-i Yanni veled-i İkonomi; berat tarihi 3 Za sene 205 [4 Temmuz 1791] ve Yannid Yorgi Manyari Derosimo; berat tarihi 10 Ra sene 206 [7 Kasım 1791]'dir.

Söz konusu belgeye göre Halep'te bulunan Nederlanda konsolosunun da 9 tane beratlı tercümanı bulunuyordu. Bu tercümanlar şunlardır: Matlub veled-i Hanin Yahudi; berat tarihi: 27 R sene 204 [14 Ocak 1790], Nasrullah veled-i Yosef Abid; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], Yasef veled-i Simon nam Yahudi; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], İlyas veled-i Bolos Karaeli; berat tarihi: 3 Z sene 204 [14 Ağustos 1790], Yasef veled-i Şükrullah; berat tarihi 9 Ca sene 204 [25 Ocak 1790], İlyas veled-i Abdullah Delkon Romi; berat tarihi: 27 Z sene 204 [14 Ocak 1790], Mordehan veled-i David Kobid; berat tarihi: 27 Z sene 204 [7 Eylül 1790], Şükrullah veled-i Anton; berat tarihi: 27 R sene 204 [7 Eylül 1790] ve Yosef veled-i Anton Andreyra Maroni; berat tarihi: 9 Ca sene 204 [25 Ocak 1790].

Ayrıca, Kıbrıs'ta ve Sakız'da bulunan Nederlanda konsoloslarının birer tercümanı vardı. Kıbrıs'ta bulunan Nederlanda konsolos tercümanı Artin veled-i Ovak; berat tarihi: 3 Z 1204=14 Ağustos 1790 ve Sakız'da bulunan Nederlanda konsolos tercümanı ise Nikolo Vodikali; berat tarihi 27 R 1204 [14 Ocak 1790] idi.

Aynı belgeye göre Selanik'te bulunan Nederlanda konsolosluğunda Anastaşi veled-i Yani; berat tarihi: fi 9 Ca sene 204 [25 Ocak 1790] ve Hristo veled-i Aci Dimo; berat tarihi: 14 C sene 204 [30 Ocak 1790] olmak üzere iki tercüman bulunmaktaydı.

Mora yarımadasının Balyebadre iskelesinde bulunan Nederlanda konsolosunun ise 4 tercümanı bulunuyordu. Bu tercümanlar şunlardı: Apastoli Badoka; berat tarihi: 28 S sene 204 [17 Kasım 1789], Polirdi Gilo Polo; berat tarihi: 8 N sene 204 [22 Mayıs 1790], İstiyani İstimo Polo; berat tarihi: 5 Ş sene 205 [9 Nisan 1791] ve Peraskova İstolo Polo veled-i Elya; berat tarihi: 26 Za sene 206 [16 Temmuz 1792]³⁷.

XVIII. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu genelinde bulunan

37 BOA, Tasnifin Kodu: HAT, Dosya No: 196, Gömlek No: 9779/H.

Nederlanda konsolos tercümanlarını gösteren bu listede dikkat çeken özelliklerden birisi İzmir ve Halep'teki tercüman sayısının fazlalığıdır. Her iki yerde bulunan Nederlanda konsolosunun 9'ar tercümanı vardır. Bu durum muhtemelen bu şehirlerin ticarî önemlerinden kaynaklanmaktadır.

XVIII. yüzyıl sonlarında Nederlanda'nın Kahire/Mısır ve buraya bağlı iskelelerden sorumlu konsolosu Vazilin adlı birisiydi. Vazilin 1 Şaban 1198 [20 Haziran 1784] tarihinde bu göreve atanmıştı. 1789'da III. Selim'in padişah olmasından sonra beratı yenilenmiştir³⁸.

Bu bilginin yer aldığı belgeye göre, İstanbul'da bulunan Nederlanda elçisi "İskenderiye Mısır iskelesinde" bulunan Valen³⁹ adlı Nederlanda konsolosunu hoş gitmeyen ve berat şartlarına aykırı bazı hareketlerinden dolayı azletmiştir. Elçiye göre konsolosun elinde bulunan konsolosluk evrakının ve defterlerinin aynı yerde bulunan Fransa konsolosuna teslimi ve eski konsolosun da hapsedilmesi gerekmektedir. Nederlanda elçisi söz konusu yazısında görevden alınan konsolosun buna muhalefet etmesi durumunda ise gereğinin yapılması için İskenderiye kadısına ve diğer lazım gelenlere padişah emri yazılmasını rica ve niyaz etmekteydi⁴⁰.

XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Nederlanda Elçileri, Konsolosları,

Konsolos Tercümanları ve Tercüman Hizmetkârları

Kıbrıs muhassılına hitaben İstanbul'dan gönderilen bir mektuba göre XIX. yüzyılın ilk yıllarında [1800-1803] İstanbul'da bulunan Felemenk elçisi⁴¹ bazı işleri halletmek için İstanbul'dan ayrılarak Eflak taraflarına gitmiştir. Bu nedenle de İzmir ve başka yerlerde bulunan Felemenk konsolosları da hizmetlerini "*terk ve tehir*" etmişlerdir. Ancak elçi geri dönmüş olduğu için elçilik hizmetini ifa etmeye başlamış olduğundan İzmir ve diğer yerlerdeki Felemenk konsolosları da görevlerini eskisi gibi yapmaya başlamışlardır. Bu mektup onlara yardım edilmesi ve korunmaları için yazılmıştır⁴².

XIX. yüzyılın ilk yarısında adı belgelere yansıyan bir başka Nederlanda elçisi ise 1825 yılında bu görevde bulunan Baron Van Hatmen'dir⁴³.

38 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7966.

39 Bu kişi belki de Vazilin adlı konsolostur.

40 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7966.

41 Nederland (Hollanda) Millî Arşivi sitesindeki bilgilere göre bu yıllardaki elçi Van Dedem Van de Gelder'dir.

42 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No:24, H. 1215-1217, s: 37.

43 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 116, Gömlek No: 5787.

H. 1217-1221 [1803-1806] yıllarını içeren Kıbrıs şer'îye sicillerinde yer alan kayıtlara göre XIX. yüzyıl başlarında Nederlanda'nın Osmanlı İmparatorluğu dahilindeki bazı yerlerde konsolos ve tercümanları bulunuyordu. Söz konusu kayıtlara göre Nederlanda'nın İstanbul'da bir elçisi, Balyebadre (Mora), Halep ve Kıbrıs'ta da konsolosları bulunmakta idi⁴⁴. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelere göre yukarıda sayılan yerler dışında Selanik, İzmir, Sakız, Trablusşam, Girit, Kalas, Eflak, Trablusgarb ve Rodos'da da Nederlanda konsolosları vardı. Konsolosun görevi kendisinin görev alanı içinde bulunan iskele veya iskelelere "Nederlanda bayrağı altında gemileriyle gelip giden tüccar vesair reayalarının"⁴⁵ işlerini görmektir.

Gerek İstanbul'daki Nederlanda elçisinin, gerekse imparatorluk dahilindeki konsolosların yanında konsolos tercümanları bulunmaktaydı. 1803 yılında İstanbul'daki Nederlanda elçisi tercümanlarından birisi Dimitri Fronimo veled-i Nikola idi. Dimitri Fronimo veled-i Nikola'ya 9 Ramazan 1188 [13 Kasım 1774] tarihinde yeniden berat verilerek tercüman atanmıştır. Bu nedenle tercümanlık görevine daha önce atanmış olduğu düşünülebilir. 1790 yılında ise beratı yenilenmiştir. Ancak 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı işgal girişimi ve böylece Osmanlı-Nederlanda ilişkilerinin bozulması üzerine onun da beratı geri alınmış olmalıdır. Savaş sona erince ilişkiler normalleşmiştir. Çünkü 21 Muharrem 1218 [13 Mayıs 1803] tarihli bir yazıya göre, söz konusu tercümanın "ba'zı arızaya mebni" beratı geri alınmış olduğundan İstanbul'daki Nederlanda elçisi beratın yenilenmesini talep etmiştir. 3 Safer 1218 [25 Mayıs 1803] tarihli bir kayda göre ise, bu talep kabul edilerek tercümanın beratı yenilenmiştir⁴⁶.

İstanbul'da bulunan Nederlanda elçisi tercümanın 1 tane de hizmetkârı vardı. Dimitri Fronimo veled-i Nikola'nın beratı geri alındığı zaman hizmetkârının muafiyeti içeren yol emri de hizmetkârdan alınmıştır. Tercümanın beratı yenilenince Nederlanda elçisi Osmanlı hükûmetine müracaat ederek kendisinin eski tercümanlardan olan Dimitri Fronimo veled-i Nikola'nın 2 hizmetkârı olduğunu, bu hizmetkârlardan Enkli Mamara'nın hizmetkârlık görevini terk ettiğini, yerine Todoraki veled-i Manoli'nin hizmetkâr olarak tayin edildiğini, bu hizmetkârın bazı işleri yürütmek için İstanbul'dan İzmir ve havâlisine gönderilmesi gerektiğini, gidiş ve gelişi ile kaldığı yerlerde berat şartları gereğince kendisinden cizye ve diğer vergilerin istenmemesi ve kendisine baskı yapılmayarak korunmasını temin

44 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, ss: 141-143, 148-151, 175-178.

45 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7966. Bir başka belgede ise şu açıklama yapılmıştır: (...) iskelelerine gelip giden sefain ve bazirgân ve sair adamlarının umûr ve husuûsların rüyet için ba-berat konsolos olan (...)" BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 116, Gömlek No: 5787.

46 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/ S/ 1218.

edecek “bir kıt’a mu’âfiyetini müş’ar yol emr-i âli”si rica etmiştir⁴⁷. Bu ricanın kabul görmediğini düşünmek için bir neden yoktur.

Kıbrıs şer’iye sicilinin 1221 [1806]⁴⁸ yılı kayıtlarına göre, İstanbul’daki Niderlanda elçisinin konsolosu tercümanı Lefkoşa’da oturmakta ve Bofos veled-i Ermio adını taşımaktadır⁴⁹. Bofos veled-i Ermio (ya da Bofoz veled-i Aramya)⁵⁰ adlı tercümana 18 R 1218 [7 Ağustos 1803] tarihli tercümanlık beratı verilmiştir. Aynı tercümanın elinde bulunan evâsıt-ı R 1217 [Ağustos 1802] tarihli “Der-i âliyye’den Kıbrıs’a ve mahall-i ahare varup gelince ita buyurulan yol emri yedinden ahz ve takdim”⁵¹ olunmuştur.

1. Niderlanda Balyebadre (Mora) Konsolosluğu

Niderlanda Devleti’nin Mora konsolosluğu muhtemelen XVII. yüzyıl sonları ile XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan bir belgeye göre bu dönemde “Mora ceziresi ve ona tabi İnebahtı ve Salona iskelesinde”⁵² bir tane Niderlanda konsolosu görev yapmakta idi.

Kıbrıs şer’iye sicilinin 1221 [1806] yılı kayıtlarına göre Balyebadre’deki Niderlanda konsolosunun tercümanı Nikola veled-i Sava’dır ve Mora’da yaşamaktadır⁵³. Tercüman Nikola veled-i Sava’ya verilen tercümanlık beratı 20 Ca 1219 [27 Ağustos 1804] tarihini taşımaktadır. Nikola veled-i Sava’nın “evâhir-i C sene 219[Ağustos-Eylül 1804] yedine itâ buyurulan zabt emri ve evâsıt-ı C sene 219[Ağustos 1804] tarihiyle Balyebadre iskelesinden Kıbrıs’a berren ve bahren ve ondan Halep ve İzmir’e ve Der-i âliyye’ye gelip gitmek üzere yedine itâ buyurulan yol emri yedinden ahz ve takdim”⁵⁴ olunmuştur. Niderlanda’nın Kıbrıs konsolosu tercümanı Yakup veled-i Artin’e 21 B 1217 [17 Kasım 1802] tarihli bir berat verilmiş ise de Mora konsolosu, tercüman Yakup veled-i Artin’in Mora’da olmadığını bildirmiştir⁵⁵.

XIX. yüzyılın başlarında Balyebadre’deki Niderlanda konsolos tercümanı Nikola veled-i Sava’nun hizmetkârı Nikolaki Ruso veled-i Andoni idi. Nikolaki

47 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/ S/ 1218.

48 Safer 1221 (Mayıs-Haziran 1906)/ Cemaziyelahir 1221 (Ağustos-Eylül 1806)

49 Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No:25, H. 1217-1221, s: 150.

50 Aynı defterde bulunan daha sonraki bir kayıta bu isim Bofoz veled-i Aramya şeklinde yazılmıştır. Bkz: Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, s: 176.

51 Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, s: 176.

52 II. veya III. Ahmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu’nda bulunan Niderlanda konsoloslarını gösteren listede Mora’da bir Niderlanda Konsolosunun var olduğu görülmektedir. Bkz: BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

53 Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No:25, H. 1217-1221, s: 150.

54 Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No:25, H. 1217-1221, s: 176.

55 Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No:25, H. 1217-1221, s: 176.

Ruso veled-i Andoni'nin hizmetkârlık beratı evâsıt-ı C 1219 [Ağustos 1804] tarihlidir ve kaydın yapıldığı tarihte bu berat “yedinden ahz ve takdim” olunmuştur. Hizmetkâr “Ruso veled-i Andoni Balyebadre iskelesinden berren ve bahren Kıbrıs'a ve Mısır Kahire ve İzmir'e ve andan Der-i âliyye'ye gelip gitmek için fi evâsıt-ı C sene 219 tarihinde itâ buyurulan yol emri” kaydın yapıldığı tarihte “yedinden ahz ve takdim”⁵⁶ olunmuştur. Bu kaydın yapıldığı tarihten daha önce yapılan bir kayda göre Nederlanda'nın Balyebadre konsolosu “Hristolu Esini ve Cakar veled-i Andon Mikli nam iki nefer hizmetkârlar dahi olmadığını”⁵⁷ bildirmişti.

2. Nederlanda Halep Konsolosluğu

Nederlanda devletinin Halep'te de bir konsolosluğu bulunuyordu ve bu konsolosluk da ya XVII. yüzyıl sonlarında ya da XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuş olmalıdır⁵⁸. Bu konsolosluk tercümanlığına 8 Şaban 1188 [14 Ekim 1774] tarihinde ve daha sonra yeniden verilen beratla İlyas veled-i Bolos Freali atanmıştır. Bu tercümanın beratına da Fransız-Osmanlı savaşı sırasında Nederlanda'nın Fransa tarafını tutması nedeniyle el konulduğu düşünülebilir. Nitekim İstanbul'daki Nederlanda elçisinin isteği üzerine 9 Receb 1217 [5 Kasım 1802] tarihinde beratının yenilenmesi kararlaştırılmış ve 23 Muharrem 1218 [15 Mayıs 1803] tarihli bir kayda göre de kendisine yeniden berat verilmiş ve tercüman olarak atanmıştır⁵⁹.

1802 yılında Nederlanda'nın Halep konsolosluğu tercümanlarından birisi Yasef veled-i Simon idi. 14 Ağustos 1790 tarihli beratla tercüman tayin edilen Yasef veled-i Simon⁶⁰ 14 Temmuz 1802 tarihinde ölmüş bulunuyordu. Çünkü İstanbul'daki Nederlanda elçisi söz konusu tercümanın öldüğünü, yerinin boş kaldığını ve bu göreve Yasef veled-i Dimitri Fars'ın tayin edildiğini belirterek Yasef veled-i Dimitri Fars için berat talep etmiştir. Bu arada ölen tercümanın ismi belirtilmeyen bir hizmetkârı elinde bulunan yol emrini iade etmiş ve reaya statüsüne düşürülmüştür. Yeni atanan tercüman için yeni hizmetkâr tayini gerektiğinden Nederlanda elçisi Aron veled-i İsak Şalom'un Yasef veled-i Dimitri Fars'ın hizmetkârlığına atandığını belirtip yeni hizmetkâr için

56 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No:25, H. 1217-1221, s: 176.

57 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No:25, H. 1217-1221, s: 150.

58 II. veya III. Ahmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Nederlanda konsoloslarını gösteren listede Halep'te bir Nederlanda Konsolosunun var olduğu görülmektedir. Bkz: BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

59 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/S/1218.

60 BOA, Tasnifin Kodu: HAT, Dosya No:196, Gömlek No: 9779/H.

muafiyet emri talep etmiştir. 12 Ramazan 1217 [6 Ocak 1803] tarihi bir kayda göre yeni hizmetkâra muafiyet emri verilmiştir⁶¹.

Her konsolos tercümanının oğulları da babaları gibi imtiyazlı idiler. Bir tercüman hizmetkârı gibi babalarının işlerini yürütebiliyorlardı. Bunun için de yine İstanbul'dan onay alınmakta idi. Halep'te tercüman olan İlyas veled-i Bolos Freali, oğlu Fethullah veled-i İlyas Freali'yi bazı işlerini yürütmekle görevlendirmişti. Bu nedenle oğluna yol emri gerekiyordu. Niderlanda elçisinin konuyla ilgili yazısına göre, tercüman İlyas veled-i Bolos Freali oğlu Fethullah veled-i İlyas Freali'yi kendisinin bazı işlerini yürütmek için Halep'ten İstanbul'a, Edirne'ye, İslimya'ya, Ruscuk'a ve oradan da İzmir ile Mısır ve havalisine göndermek istemekteydi. Bu nedenle elçi seyahat sırasında tercümanın oğlundan cizye ve diğer vergilerin istenmemesi, ona zarar verilmemesi ve korunup kollanması için bir yol emri verilmesini rica etmekteydi⁶².

1803 yılı başında Halep'te bulunan Niderlanda konsolosu yanındaki tercümanlardan birisi de Yusuf veled-i Andon idi. Niderlanda elçisinin yazısına göre, tercüman Yusuf veled-i Andon görevinden ayrıldığı için yerine Yosef veled-i Nadres Nafoz atanmış olup yeni tercüman için bir berat gerekmektedir. 15 Ramazan 1217 [9 Ocak 1803] tarihli bir kayda göre Osmanlı Hükûmeti yeni tercüman için nişân-ı hümayun yazılmasına karar vermiş, bu arada eski tercümanın hizmetkârlarına verilen berat ve muafiyet emirleri de ellerinden alınmıştır. 18 Muharrem 1218 [10 Mayıs 1803] tarihli bir kayda göre, yeni tercümana berat ve muafiyet emri verilmiştir. Yeni tercümanın yeni hizmetkârlara ihtiyaç duyacağı açıktır. İstanbul'daki Niderlanda elçisi Osmanlı padişahına yeniden bir yazı yazarak Halep'teki yeni tercüman Yosef veled-i Nadres Nafoz'un hizmetkârlarından birisinin Davud Kuvabis olduğunu bildirmiş ve hizmetkâr için bir yol emri talebinde bulunmuştur⁶³.

Aynı yıllarda Halep'te bulunan Niderlanda konsolosu yanında tercüman olanlardan bir başkası Yosef veled-i Cebrail Balit idi. Yosef veled-i Cebrail Balit'in Halep konsolos tercümanı olarak atanması konusunda Niderlanda elçisinin talebi uygun bulunarak 2 Rebiülevvel 1218 [22 Haziran 1803] tarihinde nişân-ı hümayun yazılmasına karar verilmiş, 3 Rebiülevvel 1218 [23 Haziran 1803] tarihli bir kayda göre de tercümana berat ve muafiyet emri verilmiştir. Yosef veled-i Cebrail Balit'in iki hizmetkârından birisi, belki de akrabası, Englaves veled-i Cebrail Balit adını taşımakta idi. İstanbul'daki Niderlanda elçisi bu

61 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:154, Gömlek No: 7652.

62 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/S/1218.

63 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/S/1218.

hizmetkâr için Osmanlı padişahına müracaat ederek berat şartları gereğince “olub geldiği üzere himâyet ve sıyânet olunmak bâbında muafiyetini havi bir kıt’a” padişah emri “rica ve niyaz” etmiştir⁶⁴.

Tercüman veya hizmetkârları görevden ayrılır veya herhangi bir nedenle beratları ellerinden alınır ise hemen imtiyazlarını kaybediyor ve reaya statüsüne düşürülüyordu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir belgeye göre Temmuz 1803'de Halep'teki Nederlanda konsolosu yanında tercüman olan Cebrail veled-i Darodini Gogaz adlı tercümanın iki hizmetkârından Angli veled-i Petro adlı zımmînin muafiyetini bildiren yol emri elinden alınmış ve ilgili kişi raiyyeti kabul etmiştir⁶⁵.

Kıbrıs şer'îye sicilinin 1221 [1806] yılı kayıtlarına göre ise, Halep'te bulunan Nederlanda konsolos tercümanı Palyo veled-i Dimitri Cars (?) adını taşımakta idi⁶⁶. Kıbrıs şer'îye sicili kayıtlarında Nederlanda'nın Halep şehrindeki konsolos tercümanının 2 hizmetkârının da adı geçmektedir. Bunlardan birincisi Sozeye Krilli Milye'dir ve Kıbrıs'ta ikamet etmektedir⁶⁷. Aynı defterde bulunan sonraki kayıta ise Halep şehrindeki konsolos tercümanı olan Palyo veled-i Dimitri Cars'ın “hizmetkârlarından Ceporiye Şubulori Milya nâm hidmetkârına fi evâsıt-ı Ra sene 217 [Temmuz 1802] tarihinde” ferman verilmiştir. Aynı kişiye “Halep'ten Kıbrıs'a gelip gitmek üzere fi evâhır-ı Ra sene 217 [Temmuz 1802] tarihinde”⁶⁸ bir de yol emri verilmiştir.

3. Nederlanda Selanik Konsolosluğu

Nederlanda Devleti'nin Selanik'te de bir konsolosluğu bulunuyordu ve muhtemelen XVII. yüzyıl sonları ile XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuştur⁶⁹. XIX. yüzyıl başlarında bu konsolosluğun faaliyette olduğu anlaşılıyor. 27 Muharrem 1218 [19 Mayıs 1803] tarihli bir kayda göre Selanik'de bulunan Nederlanda konsolos tercümanı Hristo veled-i Acı Dimbo öldüğü için yerine Acı Harisfo veled-i Dimitri tayin edilmiştir. Bu tayini bildiren Nederlanda elçisi tercüman için berat talep etmektedir. 9 Safer 1218 [31 Mayıs 1803] tarihli bir başka kayda göre ise Selanik konsolos tercümanına berat verilmiştir. Bu arada ölen konsolosun iki hizmetkârına verilen muafiyet ve yol emirlerinin ellerinden alınarak İstanbul'a gönderilmesi konusunda ferman yazılmıştır. Yeni Selanik

64 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/S/1218.

65 BOA, Tasnifin Kodu, C.HR, Dosya No:165, Gömlek No: 8241.

66 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, s: 176.

67 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, s: 150.

68 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, s: 176.

69 II. veya III. Ahmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Nederlanda konsoloslarını gösteren listede Selanik iskelesinde Nederlanda Konsolosunun var olduğu görülmektedir. Bkz: BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

konsolos tercümanı Acı Harisfo veled-i Dimitri'ye bağıli iki yeni hizmetkâr da atanmıştır. İstanbul'daki Nelerlanda elçisi yeni hizmetkârlar Mihaili veled-i Manuel ve Acı Panayoti veled-i Acı Yorgi için Osmanlı sultanına müracaat ederek her biri için ayrı ayrı yol ve muafiyet emri talebinde bulunmuřtur⁷⁰.

Haziran 1803'de Nelerlanda'nın Selanik'te bulunan konsolos tercümanlarından birisi de Duka veled-i Todori idi. Tercüman Todori'nin iki hizmetkârından Hristo veled-i İstriyo elinde bulunan muafiyet emrini teslim ederek reaya statüsünü kabul etmiřtir⁷¹. Aynı tercümanın Ligor veled-i Yanni Burganoğlu/Yorganoğlu adlı hizmetkârı da elinde bulunan muafiyet beratını teslim ederek raiyeti kabul etmiştir. Bu hizmetkârların reaya statüsünü kabul etmelerinin nedeni bağıli buldukları tercümanın tercümanlık hizmetinden ayrılması olabilir. Çünkü tercüman Duka veled-i Todori kendisine Haziran 1803'de verilen tercümanlık beratını kısa bir süre sonra teslim ederek raiyyeti kabul etmiştir. Yine Selanik'te bulunan ve ismi belirtilmeyen Nelerlanda konsolosu tercümanının Acı Panayoti veled-i Acı Yorgi adlı hizmetkârı da elinde bulunan Mayıs/Haziran 1803 tarihli muafiyet beratını teslim ederek reaya statüsünü kabul etmiřtir⁷².

4. Nelerlanda İzmir Konsolosluğu

XIX. yüzyılda Nelerlanda Devleti'nin İzmir'de bir konsolosluğu mevcut idi ve muhtemelen XVII. yüzyıl sonları ile XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuřtu⁷³. İzmir kadısı Ahmet Sadık Efendi'nin İstanbul'a gönderdiği 15 Zilkade 1213 [20 Nisan 1899] tarihli yazıya göre İzmir'de bulunan Nelerlanda konsolosunun 2 tercümanı vardı. Bu tercümanlar Yanaki veled-i Panayoti Batoka ile Likoli Mikel Emiru'ydu. Her ikisinin de ikişer hizmetkârı vardı. Ancak bunların isimleri belirtilmemiştir. Bununla birlikte her iki tercümanın oğullarının da babaları gibi imtiyazlı oldukları anlaşılmaktadır. İzmir kadısı İstanbul'dan gelen fermana uyarak İzmir Nelerlanda konsolosunun tercümanı Yanaki veled-i Panayoti Batoka'nın iki beratını, oğulları ve iki hizmetkârının üç adet vergi ve cizye affı fermanını, tercüman Likoli Emiru'nun cizye vergisinden affı fermanını ve oğulları ile iki hizmetkârının ellerinde bulunan "avfı" [vergi muafiyeti] fermanını ellerinden alarak İstanbul'a göndermiş ve kendilerini reaya statüsüne düřürmüřtür⁷⁴.

70 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 633, Tarih: 09/S/1218.

71 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 165, Gömlek No: 8241.

72 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 165, Gömlek No: 8241.

73 II. veya III. Ahmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Nelerlanda konsoloslarını gösteren listede İzmir iskelesinde Nelerlanda Konsolosunun var olduğu görölmektedir. Bkz: BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

74 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7959, Tarih: 15/Z/1213.

Gerek konsolos tercümanları, gerekse tercümanların hizmetkârlarına belirli yerlere rahatça gidip gelmeleri için “yol emri” verilmektedir. İstanbul'daki Nederlanda elçisi tercümanına verilen yol emrine göre, tercüman Boğoz Vele-i Aramya “İstanbul'dan Kıbrıs'a ve başka yerlere” gidip gelebilecektir. Bu cümleden olarak Mora'daki konsolos tercümanı Nikola veled-i Şara Mora'dan Kıbrıs'a, Halep'e, İzmir'e ve İstanbul'a, Mora'daki konsolos tercümanı hizmetkârı Nikolaki Ruso veled-i Andoni Mora'dan Kıbrıs'a, Kahire'ye, İzmir'e ve oradan İstanbul'a, Halep'teki konsolos tercümanı hizmetkârı Ceporiye Subulori Milye Halep'ten Kıbrıs'a denizden veya karadan gidip gelebilecektir⁷⁵.

Bu yol emirlerinden anlaşıldığı üzere konsolos tercümanları ile tercüman hizmetkârlarının uğrak yerleri arasında İzmir ve Kahire de vardır. İzmir ve Kahire'de de Nederlanda konsoloslukları olduğu düşünülürse, tercüman veya hizmetkârlarının Nederlanda devletinin çeşitli yerlerde bulunan konsolosluklarına bu yol emirleri ile rahatça gidip geldikleri söylenebilir.

5. Nederlanda Sakız Konsolosluğu

Nederlanda'nın Sakız adasında bulunan konsolosluğu da muhtemelen XVII. yüzyıl sonları ile XVIII. yüzyıl başlarında kurulmuştur⁷⁶. 1790 yılında Nederlanda'nın Sakız adası konsolosunun tercümanı Nikolo Vodikali idi (Berat tarihi 27 R 1204 [14 Ocak 1790])⁷⁷. Bir başka belgede bu isim Nikolo Vodikla şeklinde geçmektedir⁷⁸.

1796 yılına gelindiği zaman bu tercüman görevini sürdürüyordu. Fakat tercüman olanlar, oğulları ve hizmetkârları haraç, avarız, kassabiye akçesi ve diğer vergilerden muaf olmalarına ve bu husus onlara verilen beratlarda belirtilmesine rağmen Sakız cizyedarı bu tercümana zorla cizye kağıdı vermiş ve cizye adı altında bir miktar parasına el koymuştur. Durumun İstanbul'daki Nederlanda elçiliğine bildirilmesi üzerine elçi padişaha müracaat ederek bu durumun anlaşmalara ve berat hükümlerine aykırı olduğunu belirtmiş ve cizye kağıdının geri alınması ile cizye adı altında alınan paranın tercümana iadesi için bir padişah emri yazılmasını rica etmiştir. Bu talep üzerine cizye kağıdının tercümandan geri alınarak alınan parasını iadesi için 13 Ekim 1796 tarihinde Sakız naibine padişah emri yazılmıştır. Mesele çözüme kavuşturulmuş gibi görünürken Nederlanda elçisinden yeni bir yazı gelmiştir.

75 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No: 25, H.1217-1221, s: 176.

76 II. veya III. Ahmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Nederlanda konsoloslarının gösteren listede Sakız adasında Nederlanda Konsolosunun var olduğu görülmektedir. Bkz: BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

77 BOA, Tasnifin Kodu: HAT, Dosya No: 196, Gömlek No: 9779/H.

78 BOA, Tasnifin Kodu, C.HR, Dosya No:152, Gömlek No: 7580.

Bu yazıda elçi yazılmış olan emr-i şerifin hükümlerinin uygulanmadığını, cizye kağıdının geri alınmadığını ve alınan paranın da iade edilmediğini belirtmiştir. Elçiye göre, emr-i şerif Sakız adasına ulaştığı ve mahkemede gösterilerek hak talep edildiği zaman hakim adı geçen cizyedarı “mahkemeye çağırmam, kendisine haber gönderirim” diyerek padişah emrinin gereğini yerine getirmemiştir. Bu nedenle elçi yeni bir emr-i ali talep etmiştir⁷⁹. Söz konusu belgede bu konuda başka bilgi yok ise de bu talebin uygun bulunmadığını düşünmek için bir neden yoktur.

6. Niderlanda Trablusşam Konsolosluğu

Niderlanda'nın tarihi eski konsolosluklarından biri de Trablusşam'daydı. BOA'da bulunan bir belgeye göre, “Trablusşam, Sayda, Beyrut ve Kıbrıs ve tevâbii iskelelerde”ki işlerle meşgul olan bir konsolos vardı⁸⁰. 1825 yılında Trablusşam'daki Niderlanda Konsolosluğu faaliyettedir. Niderlanda elçisine göre, Trablusşam'da bulunan Niderlanda konsolosu Oram Harmens uzun bir süreden beri görevini terketmiş bulunmaktadır. Bu nedenle Trablusşam, Sayda ve buraya bağlı iskelelere gelip giden Niderlandalıların işlerini görmek için Trablusşam'da bulunan Nemçe konsolos vekili Petro Konciflis, Niderlanda konsolosunun işlerini de yürütmek için konsolos vekili tayin edilmiştir. Niderlanda elçisi bu bilgileri verdikten sonra yeni konsolos vekilinin işine kimsenin müdahale etmemesi için bir padişah emri talep etmiştir.

6 Şubat 1825 tarihli bir kayda göre bu konuda padişah emri yazılmış ise de Niderlanda konsolos vekili atanmış olan Orren Petro Konciflis bu sıralarda ölmüştür. Bu yüzden Niderlanda elçisi yeni bir konsolos tayinine kadar bu görevi Mevize de Piçut adlı müsteminin yürüteceğini Osmanlı padişahına bildirmiş ve böylece Mevize de Piçut Niderlanda'nın Trablusşam konsolos vekilliğine tayin edilmiştir. Elçinin bu konuda yeni padişah emri isteği uygun bulunmuş ve 20 C 1240 [9 Şubat 1825] tarihinde yeni bir padişah emri yazılmıştır⁸¹.

7. XIX. Yüzyıl Ortalarına Doğru Yeni Kurulan Niderlanda Konsoloslukları

XIX. yüzyıl ortalarına doğru Osmanlı devleti sınırları içinde 4 yeni Niderlanda konsolosluğu kurulduğu görülmektedir. Bunlar Girit, Kalas, Eflak ve Trablusgarb konsolosluklarıdır. Buralarda yeni konsolosluk kurulmasının

79 BOA, Tasnifin Kodu, C.HR, Dosya No: 152, Gömlek No: 7580.

80 Bkz: II. veya III. Ahmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Niderlanda konsoloslarını gösteren liste. BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 28 Gömlek No: 1393, Tarih: 29/Z/1255.

81 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 116, Gömlek No: 5787.

nedeni buralara gelip giden Nederlandlıların sayılarının ve dolayısı ile de işlerin artmış olmasıdır. Bu nedenle Niderlanda elçisi Osmanlı devleti ile Niderlanda arasında yapılmış antlaşmalara dayanarak adı geçen yerlerde yeni konsolosluklar açmış ve konsolos veya konsolos vekili tayin etmiştir. Elçinin bu hareketi antlaşmalara uygun olduğundan Osmanlı yönetimi padişah iradesi ile yeni konsoloslukların kurulmasına ve konsolos veya konsolos vekillerinin tayin edilmesine onay vermiştir.

Niderlanda devletinin İstanbul'da bulunan maslahatgüzârı tarafından yazılan selh-i Ca 1256 [29 Temmuz 1840] tarihli yazıya göre, Girit adasına gelip giden Niderlanda tüccar gemilerinin artan işleriyle ilgilenmek üzere Pol Toron daha önce bu işle uğraşmak için memur tayin olunmuş ise de adı geçen kişi şimdi konsolos vekili tayin edilmiştir. Elçi bu atama nedeniyle Pol Toron için bir vekâlet emr-i şerifi rica etmiştir. 9 C 1256 [7 Ağustos 1840] tarihli bir belgeye göre, talebi inceleyen Osmanlı yetkilileri yaptıkları araştırmada Girit adasında Niderlanda tarafından konsolos veya konsolos vekili tayin edilmesi ve bir konsolosluk kurulması konusunda berat ve emir verildiği şeklinde bir kayda rastlamamışlardır. Bu nedenle bu konuda padişah iradesi gerektiği düşünülerek padişahın onayının alınmasına karar vermişlerdir. Bu konuda irade-i seniyye çıkmasından sonra Pol Toron'un Niderlanda Girit konsolos vekili olduğunu bildiren padişah emrinin yazılmasına karar verilmiştir⁸².

Niderlanda konsolosluklarından birisi de yine XIX. yüzyıl ortalarına doğru Kalas'ta açılmıştır. İstanbul'da bulunan Niderlanda Maslahatgüzârı 14 B 1257 [31 Ağustos 1841] tarihli yazısında Niderlanda tüccar, kaptan ve vatandaşlarının Tuna nehri sahil ve iskelelerine ticaret amacıyla gidip gelmeye başladıklarını, onların artan işlerini görmek için bir konsolos vekilinin tayin edilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiş ve bu nedenle Anton Vilasto'nun Kalas iskelesine konsolos vekili tayin edildiğini belirtmiştir. Bu nedenle elçi konsolos vekili için bir emr-i şerif talep etmiştir.

Osmanlı yetkilileri bu talebin antlaşmalara uygun olduğunu ancak "şimdiye kadar Niderlanda tarafından iskele-i mezkûra konsolos veya konsolos vekili nasbına dair bir günâ kayıt" bulunmadığını ileri sürerek bu konuda padişah iradesi gerektiğini belirtmişlerdir⁸³. Konu padişaha arz edildikten ve bu konuda irade-i seniyye çıktıktan sonra Kalas'ta Niderlanda konsolosluğu açılması ve bu konsololuğa vekil olarak Antuan Vilasto'nun atanmasına onay verilmiştir⁸⁴.

82 BOA, Tasnifin Kodu: İ.HR., Dosya No: 6, Gömlek No: 291.

83 BOA, Tasnifin Kodu: İ.HR., Dosya No: 12, Gömlek No: 592.

84 BOA, Tasnifin Kodu: İ.HR., Dosya No: 12, Gömlek No: 592.

Bu yıllarda Eflak'ta da bir Niderlanda konsolosluğu kurulmuştur. Eflak voyvodasına gönderilmek üzere 1844 yılı sonlarında hazırlanan bir emr-i şerif müsveddesine göre, Eflak memleketine gidip gelen Niderlanda tüccarlarının işlerini yürütmek için Aleksandır Gun adlı bir konsolos vekili tayin edilmiş ve eline kendi devleti tarafından bir belge verilmiştir. Bu nedenle İstanbul'daki Niderlanda elçisi bu konsolos vekili için bir vekâlet emr-i şerifi talep etmiştir. Ancak şimdiye kadar Niderlandalı tarafından Eflak'a konsolos veya konsolos vekili tayin edildiği görülmemiş olmakla birlikte bir konsolos vekili tayini taraflar arasında yapılan antlaşmalara uygundur. Çünkü bu antlaşmalarda Mısır, İskenderiye, Halep, Trablus, Sayda, Kıbrıs, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, İzmir, Sakız ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer iskelelerinde bulunan konsoloslarını değiştirdiği ve yerine yenisini gönderdiği zaman buna kimse engel olmayacak denilmektedir. Bu nedenle Aleksandır Gun için bu konuda bir emr-i şerif yazılmıştır.

Fakat bu emr-i şerifte dikkati çeken bir sınırlama vardır. Belgeye göre, Aleksandır Gun memleket işlerine müdahale etmediği, Eflak halkının haklarına saygı gösterdiği ve İstarosta adıyla vekil tayin etmediği sürece Eflak tarafına gelip giden Niderlandalıların işlerine bakabilecektir. Bu şartlara uyduğu sürece korunacaktır⁸⁵.

XIX. yüzyıl ortalarına doğru Osmanlı topraklarında yeni açılan bir diğer Niderlanda konsolosluğu Trablusgarb'dadır. İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi 6 C 1264 [10 Mayıs 1848] tarihli yazısında Niderlandalı tüccar, kaptan ve tebanın Trablusgarb iskelelerine gidip gelmeye başladıklarını, Trablusgarb tarafında henüz Niderlanda konsolosluğu olmadığını, Trabluslarb iskelerine gelip giden Niderlandalıların işlerini görmek için bir konsolos tayininin gerekli olduğunu belirterek Emil Teste adlı Niderlandalı bir beyzadenin Trablusgarb'a konsolos tayin edildiğini, Niderlanda devleti tarafından yeni konsolosa "patente" verildiğini ifade etmiştir. Elçi, bu nedenle iki devlet arasındaki antlaşmalar gereğince adı geçen beyzade için konsolos tayin beratı talep etmiştir.

18 C 1264 [22 Mayıs 1848] tarihli bir yazıya göre, durum padişaha arz edilmiş ve bu konuda irade-i seniyye çıktıktan sonra Tarblusgarb iskelelerine gelip giden Niderlandalıların işlerini görmek için Emil Teste'ye konsolos beratı verilmesinin uygun olduğuna karar verilmiştir⁸⁶.

Niderlanda devletinin Rodos adasında da bir konsolosluğu bulunuyordu⁸⁷. 5 C 1265 [29 Nisan 1849] tarihli bir belgeye göre, Rodos adasında Niderlanda

85 BOA, Tasnifin Kodu: A.DVN.MHM, Dosya No: 1, Gömlek No: 25.

86 BOA, Tasnifin Kodu: İ.HR, Dosya No: 45, Gömlek No: 2144.

87 Bu konsolosluğun kuruluş tarihi konusunda bir kayıt görülmemiştir.

konsolos vekili olan Vilkinson kendi isteğiyle görevinden ayrılmış ve bu göreve Doççi adlı kişi tayin olunmuştur. İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi bu konuyla ilgili olarak Osmanlı yönetimine müracaat etmiş ve bu atamanın bir mektupla Rodos adasının bağlı bulunduğu valiliğe bildirilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine Osmanlı yönetimi tarafından Rodos'un bağlı bulunduğu Cezayir-i Bahr-i Sefid valiliğine bir mektup yazılmıştır. Mektuba göre, konsolos vekili Vilkinson görevinden ayrılmış ve yerine Doççi adlı kişi konsolos vekili tayin edilmiştir. Bu nedenle yeni konsolos vekiline yardımcı olunmalı ve korunmalıdır⁸⁸.

XIX. yüzyıl ortalarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet salnameleri yayımlanmaya başlamıştır. Bu salnamelerde İstanbul'da bulunan yabancı devlet elçilikleri ile ilgili bilgiler de verilmiş ve Niderlanda devleti "Felemenk" adıyla yer almıştır. Salnamelerden hicrî 1264 (miladî 1848-1849) tarihli olanı oldukça ayrıntılıdır. Bu salnamedeki bilgilere göre, Niderlanda'nın İstanbul elçisi Baron Moleros'dur. Kañçıları Salzani, tercümanı Cüstinyanî, yardımcısı ise Domink Testa'dır.

Bu salnamede Osmanlı İmparatorluğu genelinde bulunan Niderlanda konsoloslukları da birer birer sayılmıştır. Buna göre Niderlanda'nın İzmir, İskenderiye, Bozcaada, Burgaz Hisarları, Sakız, Midilli, Ayvalık, İstanköy, Gelibolu, Mısır, Dimyat, Tunus, Hanya, Halep, Trablusşam, Kıbrıs, Trablusgarb, Siroz, Selanik, Edirne, İskenderun, Trablus, Beyrut, Akka, Lazkiye, Tarsus, Limsenon, Kalas ve Bükreş'de olmak üzere 29 konsolosluğu bulunmaktaydı. Bu konsolosluklardan İzmir, İskenderiye ve Tunus konsolosluklarında "Başkonsolos"; Hanya Halep, Trablusşam ve Kıbrıs konsolosluklarında "Konsolos"; diğer yerlerde ise "konsolos vekili" ünvanlı temsilciler vardı.

Söz konusu Salname'de konsolosların veya konsolos vekillerinin isimleri de belirtilmiş, ancak konsolos tercümanlarından bahsedilmemiştir. Salnameye göre, İzmir Başkonsolosu Van Lenb, İskenderiye Başkonsolosu Şolc, Tunus Başkonsolosu Nisen, Hanya Konsolosu Tron, Halep Konsolosu Piçyoto, Trablusşam Konsolosu Piçyoto, Kıbrıs Konsolosu Santi, Bozcaada Konsolos Vekili Likari, Boğaz Hisarları Konsolos Vekili Kalort, Sakız Konsolos Vekili Paskova, Midilli Konsolos Vekili Umro, Ayvalık Konsolos Vekili Simiryoti, İstanköy Konsolos Vekili İspokratida, Gelibolu Konsolos Vekili Likari, Mısır Konsolos Vekili Bukti, Dimyat Konsolos Vekili Deban, Trablusgarb Konsolos Vekili Rayih, Siroz Konsolos Vekili İspandoni, Selanik Konsolos Vekili Karboneri, Edirne Konsolos Vekili Vernasa, İskenderun Konsolos Vekili Cunas, Trablus Konsolos Vekili Kaçifli, Beyrut Konsolos Vekili Piçyoto, Akka

88 BOA, Tasnifin Kodu: A.DVN.DVE., Dosya No: 19, Gömlek No: 31.

Konsolos Vekili Katafano, Lazkiye Konsolos Vekili Vistali, Tarsus Konsolos Vekili Barker, Limsenon Konsolos Vekili Forenelli, Kalas Konsolos Vekili Kula ve Bükreş Konsolos Vekili Gün idi⁸⁹.

XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Nelerlanda Kıbrıs Konsolosluğu 1.Kıbrıs Nelerlanda Konsolosu Lorenzo Ciyovanni'nin Konsolosluk Berati

Yakup veled-i Artin'in tercüman atandığı tarihte Kıbrıs'ta bulunan konsolosun veya vekilinin adı belgelere yansımamıştır. Ancak H. 1232 [1818-1819] yıllarında Felemenk devletinin (Nelerlanda) Kıbrıs konsolosu Lorenzo Ciyovanni idi. Kıbrıs Naibi ile Kıbrıs muhassılına İstanbul'dan gönderilen bir mektuba göre, Kıbrıs adasına gelip gidecek Felemenk gemileri ve Felemenk tüccarları ile adamlarının işlerini görmek için "müste'min tafesinden Lorenzo Ciyovanni Santi" Felemenk devletinin Kıbrıs konsolosluğuna tayin edilmiştir. Osmanlı devleti ile Felemenk devleti arasındaki dostça ilişkiler gereğince bu tür konsolosların ve ona tabi olanların korunması şarttır. Bu nedenle kendisine berat verilinceye kadar konsolosluğun işlerine karışılmamalı, kendisine saldırıda bulunulmamalı ve korunması hususuna özen gösterilmelidir⁹⁰.

Nelerlanda'nın Kıbrıs konsolosu Lorenzo Ciyovanni'ye 21 Rebiülahir 1234 tarihli [17 Şubat 1819] konsolosluk berati verilmiş ve bu berat 29 Receb 1234 [24 Mayıs 1819] tarihinde Kıbrıs'a ulaşmıştır. Bununla birlikte yukarıdaki mektuptan da anlaşıldığı üzere Lorenzo Ciyovanni daha önce Kıbrıs'a gelmiş ve görevine başlamıştır.

Konsolos Lorenzo Ciyovanni'nin konsolosluk berati konsoloslara tanınan imtiyazları belirtmesi açısından önemlidir.

17 Şubat 1819 tarihli bu beratla göre Mısır, İskenderiye, Halep, Trablusşam, Sayda, Kıbrıs, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, Mora, İzmir, Sakız ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer iskelelerinde bulunan konsoloslar değiştirildiği ve yerlerine yenilerini tayin edildiği zaman kimse onların işlerine karışması diye Nelerlandalı'ya verilen ahidname-i hümâyûnda yazılıdır. Bu cümleden olarak Nelerlanda bayrağı altında gemileriyle Kıbrıs'a gelip giden tüccarların ve gemilerin işlerini görmek için atanan konsolos vekili Yerm Kalimani adlı kişi azl olunmuş ve onun yerine Lorenzo Ciyovanni Santi asıl konsolos tayin edilmiştir. Lorenzo Ciyovanni Santi'ye berat verilene kadar işlerine kimsenin karışmaması için Sadrazam tarafından bir mektup yazılarak Kıbrıs'a gönderilmiştir. Bu arada Divan-ı Hümâyûn kayıtları incelenmiş ve Lorenzo Ciyovanni'ye berat verilmesinin antlaşmalara uygun olduğu anlaşmıştır.

89 *Salname*, 1264, ss: 106-107.

90 Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, No: 30, H.1230-1233, s: 191.Bkz: Ek-1.

Beratın bundan sonraki bölümü özelde konsolos Lorenzo Ciyovanni'nin, genelde ise konsolosların imtiyazları ile ilgilidir. Buna göre;

1. Adı geçen Lorenzo Ciyovanni Santi Kıbrıs'ta eskiden olduğu gibi o tarafa gelip giden Nederlandalı ve ona bağlı olan tüccar ve reayanın işlerini görecektir, sorunu olanlar bu konsolosa müracaat edeceklerdir.
2. Nederlandalı olanlar veya Nederlanda bayrağı altında ticaret yapan tüccarlar Kıbrıs'a geldiği gece eskiden olduğu gibi defter suretini ve tayin olunan elçilik ve konsolosluk ücretini ahidname-i hümayûn gereğince konsolosa vereceklerdir.
3. Konsolosun adamlarını başkalarının borcu ve suçundan dolayı kimse rencide etmeyecektir.
4. Nederlandalıdan birinin borcu olursa ve konsolos kefil olmamış ise bu para konsolostan istenilmeyecektir.
5. Kıbrıs'ta konsolos ve adamları ile ilgili "örfen" bir dava olursa bu konuda bir kayıt veya konsolosun kendi elyazısı ile yazılmış borç senedi olmadıkça dört bin akçeden fazla olan davalar İstanbul'a havale olunacak ve orada görülecektir. Şahitler olay yerinde dinlenilmeyecektir.
6. Bazı kimseler konsolos veya Nederlandalıların hapsedilmesi için "avrat ve oğullarımızı yetim bıraktınız" diyerek iftira ederlerse buna engel olunacaktır.
7. Nederlanda ile yapılan antlaşmalara aykırı olarak bir esirin gerçek Nederlanda reayasından olduğu ortaya çıkarsa ve konsolos bu esiri talep ederse, eğer esir müslüman olmuş ise azat olunacak, yok eğer hâlâ kâfir durumunda ise serbest bırakılacaktır.
8. Eğer korsan eşkıyası ve müslüman kaptanlar Nederlanda gemilerini ve adamlarını denizde tutup yağmalarlarsa ve konsolosun bulunduğu yere götürürlerse vilâyât kadıları ve zabitleri yağmalanan Nederlanda gemilerini, mallarını ve eşyalarını korsan eşkıyasının elinden kurtarıp Nederlanda konsolosuna teslim edecekler, bu fesadı yapanlar ise İstanbul'a gönderilecektir.
9. Nederlandalılardan olup karadan ve denizden gelen tüccar ve reayaya kimse karışmayacak ve bu kişiler güven içinde ticaret yapacaklardır. Bu kimselerden ahidname-i hümayunda yazılardan fazla gümrük vergisi talep edilmeyecektir. İskele yasakçıları emtiadan pişkeş ve hediye adıyla bir akçe dahi almayacaklardır.
10. Konsolosun iskeleye gelen yiyeceğinden, içeceğiinden, giyeceğinden ve eşyalarından hiçbir ücret alınmayacaktır.
11. Konsoloslar hapsedilmeyecek ve evleri mühürlenmeyecektir. Konsolosların her türlü davası İstanbul'da görülecektir.

12. Osmanlı İmparatorluğu toprakları içinde olan bütün hakimler/kadılar bu berat şartlarına uygun davranacaktır.
13. Konsoloslar bazı işlerini görmeleri için adamlarını buldukları yerden bir başka yere gönderdiği zaman karada ve denizde onlara karışılmayacak, kaldıkları eve girilmeyecek ve güven içinde gidecekleri yere varacaklar ve geleceklerdir. Dışarıdan kimse onlara karışmayacaktır.
14. Konsoloslar avarız vergisine tabi ev ve emlak satın almayacaktır.
15. Konsolos ve adamları lazım olan yiyecek ve içeceklerini narh fiyatına göre alacaklar ve kimse onlara müdahale etmeyecektir.
16. Konsolos suçlu birisini vilayete göndermek isterse kimse buna engel olmayacaktır.
17. Konsolos bir husus için mahkemeye varmak istediği zaman Subaşı zorla evine girmeyecek ve ona hakaret-vâri davranmayacak ve her hususları şer'î şerif üzere görülecektir. Hiç kimse onlara karışmayacak ve müdahalede bulunmayacaktır⁹¹.

Hicrî 1264 [1847-1848] tarihli *Devlet Salnamesi*'ne göre, 1847-1848 yıllarında Niderlanda'nın Kıbrıs Konsolosu Santi'dir⁹². Ancak bu kişinin Lorenzo Ciovanni Santi olup olmadığı belli değildir.

2. XIX. Yüzyılda Kıbrıs Niderlanda Konsolosluğu Tercümanı Yakup Veled-i Artin ve Hizmetkârları

Yukarıda zikredilen H.1221 [1806] tarihli şer'îye sicili defterinde yer alan kayıtlara göre XIX. yüzyılın ilk yıllarında Kıbrıs'taki Niderlanda konsolosluğu faaliyette idi. Bu kayıtlarda konsolosun adı belirtilmemiştir. Birinci kayıt "Nederlandalı'nın Kıbrıs ceziresinde mukim konsolosu yanında [bulunan] tercüman ve hizmetkârları" ile ilgilidir. Bu kayda göre, Kıbrıs konsolos tercümanı Yakup veled-i Artin'dir. Yakup veled-i Artin'e ilk olarak 8 Şevvâl 1211 [6 Nisan 1797] tarihinde tercümanlık beratı verilmiştir. Fakat 1798 yılında Mısır meselesi yüzünden Osmanlı-Fransız savaşının çıkması ve Niderlanda'nın Fransa'yı desteklemesi nedeniyle Nisan 1799'da beratı elinden alınarak reaya statüsüne düşürülmüştür. Savaş sona erdikten ve Osmanlı-Niderlanda ilişkileri düzeldikten sonra İstanbul'daki Niderlanda elçisi 21 Receb 1217 [17 Kasım 1802] tarihinde söz konusu beratın yenilenmesini talep etmiş ve bu talep kabul edilerek Yakup veled-i Artin'e 23 Muharrem 1218 [15 Mayıs 1803] tarihinde yeni bir berat verilmiştir⁹³. Kıbrıs şer'îye sicilindeki bir

91 BOA, Kıbrıs Şer'îye Sicili, Sicil No: 30, s: 34.

92 *Salname*, 1264, s: 107.

93 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13 Gömlek No: 633, Tarih: 09/S/1218.

diğer kayda göre ise yenilenmiş berat 17 B 1217 [13 Kasım 1802] tarihlidir⁹⁴. İki tarih farklı gibi görünüyorsa da belki de bu tarih müracaatın yapıldığı tarihtir. Buna göre 13 Kasım 1802 tarihinde beratın yenilenmesi için müracaat edilmiş, Niderlanda elçisinin yazısı 17 Kasım 1802 tarihinde Osmanlı yetkililerine ulaşmış, ilgili kişiye berat verilmiş ve 15 Mayıs 1803 tarihinde de beratın verilmiş olduğu kayda geçirilmiştir. Nitekim Kıbrıs şer'iyeye sicilinde bulunan ve 1806 yılına ait bir başka kayıta "cezire-i mezbûrede Niderlanda konsolosu yanında tercüman olmak üzere fi 21 B sene 217 [17 Kasım 1802] tarihinde berat-ı âli verilen Yakup veled-i Artin nâm tercüman cezire-i mezbûrede mevcut olmadığını konsolosu haber vermiştir"⁹⁵ denilmektedir. Bununla birlikte bu ifade Yakup veled-i Artin'in konsolos tercümanı olmadığı anlamına gelmemektedir. Muhtemelen yoklamanın yapıldığı sırada Kıbrıs'ta değildi.

1806 yılına ait olan kayıta Kıbrıs'ta bulunan Niderlanda konsolosu tercümanı Yakup veled-i Artin'in hizmetkârlarının isimleri de verilmiştir. Buna göre Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosu tercümanının iki hizmetkârı bulunmaktadır. Bu hizmetkârlar Hristolu Esini ile Cakar veled-i Andon Mikli'dir⁹⁶. Hristolu Esini'nin hizmetkârlık beratı evâhir-i Receb 1217 [26 Kasım 1802], Cakar veled-i Andon Mikli'nin hizmetkârlık beratı ise evâhir-i Muharrem 1218 [22 Mayıs 1803] tarihlidir⁹⁷. Fakat söz konusu defterin 149. sayfasında yer alan bir başka kayıta "Hristolu Esini ve Cakar veled-i Andon Mikli nam iki nefer hizmetkârlar dahi olmadığını konsolosu haber gönderdi"⁹⁸ denilmektedir. Bu ifadeyi de "yoklama yapıldığı zaman Kıbrıs'ta yoktular" şeklinde anlamak gerekmektedir. Nitekim aynı yıla ait fakat daha sonraki bir kayıta hizmetkâr Hristofi Esini'den bahsedilmektedir. Bu kayda göre "Kıbrıs ceziyesinde mukim Niderlanda konsolosu yanında tercüman olan Yakup veled-i Artin nâm tercümanın hizmetkârlarından Hristofi Esini"ye Kasım 1802 tarihinde "hidmetkârlık fermânı" verilmiş ve ilgili kişi yoklamada bunu ibraz etmiştir⁹⁹.

Gerek konsolosların gerek konsolos tercümanlarının ve gerekse tercüman hizmetkârlarının atanması ve kendilerine berat vb. gibi belgelerin verilmesi

94 Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri, No: 25, H. 1217-1221, s: 141.

95 Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri, No: 25, H.1217-1221, s: 150.

96 Tercüman Yakup veled-i Artin'in ilk hizmetkârlarının isimleri farklıdır. İlk atandığında hizmetkârları Luizi veled-i Marko ile Kirkor Artini idi. Osmanlı-Fransız savaşı nedeniyle hem kendisinin hem de hizmetkârlarının berat, muafiyet ve yol emirleri ellerinden alınmıştı. 1802 tarihinde kendisinin beratı yenilediği zaman kendisine yeni hizmetkârlar seçmiş olmalıdır.

97 Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri, No: 25, H.1217-1221, s: 141.

98 Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri, No: 25, H.1217-1221, s: 150.

99 Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri, No: 25, H.1217-1221, s: 176.

ancak İstanbul'da bulunan elçinin Osmanlı sultanına müracaatı ile olabilmekteydi.

İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi ilgili kişinin konsolos, konsolos tercümanı veya tercüman hizmetkârı olarak atandığını belirterek Osmanlı sultanından onay ve ilgili kişiler için belge talep etmekteydi. Çünkü atanan kişiler genellikle Osmanlı vatandaşlarıydı. Vergi mükellefiyetleri vardı. Oysa bu görevlere atndıklarında tüm vergilerden muaf oluyorlardı. Bu nedenle Osmanlı yönetiminin bu atamayı onaylaması gerekiyordu. Osmanlı yönetimi bu atamayı onaylarsa ilgili kişiler adına gerekli belgeler düzenlenerek verilmekte ve durum ilgili yerlerdeki Osmanlı yöneticilerine yazı ile bildirmekteydi.

Nitekim Kıbrıs'taki Niderlanda konsolosu tercümanı Yakup veled-i Artin'in beratı yenilendiği zaman kendisine yeni hizmetkârlar gerekmiştir. Niderlanda elçisinin bu konuda Osmanlı yönetimine yazdığı yazı şöyledir:

“Devletlü Saadetlü Sultanım Hazretleri Sağ Olsun,
Kıbrıs ceziresinde mukîm Niderlanda konsolos vekili yanında bâ-berat-ı âli Yakub veled-i Artin nâm tercümanın iki nefer hidmetkârlarından Cakarya veled-i Antuvan Mikedle nâm bir nefer hidmetkârına ber mûcib-i şürût-ı berat bir kıt'a mu'âfiyet emr-i âli itâ buyurulmak bâbında emr-i fermân devletlü saadetlü sultânım hazretlerindir.
E-d-dâî
Elçi-i Niderlanda”¹⁰⁰

Bu talep kabul görmüş ve Yakup veled-i Artin'e yeni berat verilmesinin [15 Mayıs 1803] hemen ardından 28 Mayıs 1803'te Cakar veled-i Antuan'a hizmetkârlık beratı verilmiştir.

Konsolos tercümanlarına bazı nedenlerle seyahatlerini kolaylaştırmak için “yol emri” de verilmekteydi. Bu yol emrinin çıkarılması içinde yine yukarıda açıklanan usul ve esasların izlenmesi gerekmekteydi. Nitekim bu yol emirlerinden birisi tercüman Yakup veled-i Artin'e verilmiştir. Konuyla ilgili olarak İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi Osmanlı yönetimine aşağıdaki yazıyı göndermiştir:

“Devletlü saadetlü Sultanım Hazretleri Sağ Olsun,
Kıbrıs cezîresinde mukîm Niderlanda konsolosu yanında bâ-berat-ı âli tercümân olan Yakub veled-i Artin nâm bendeleri bu def'a ahz ü itâya dâir ba'zı umûr ve husûslarını rû'yet ve temşiyet zımında cezîre-i mezkûreden berren ve bahren Haleb'e ve İzmir'e ve Asitâne-i aliyeye azîmet üzere olmağla esnâ-yı râhda ve meks ve ikâmet eylediği mahallerde hilâf-ı şürût-ı berat cizye ve avâriz ve kassabiyeye akçesi ve sâir rüsûm ve tekâlif-i örfiyye teklifi ile ta'addi ve rencide

100 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 633, Tarih: 09/S/1218.

olunmayub ber mucib-i şürüt-ı berat himâyet ve sıyânet olunmak bâbında bir kıt'a yol emr-i âli sudûru bâbında emr ü ferman devletlü sultânım hazretlerindir.

E-d-dâî

Elçi-i Niderlanda"¹⁰¹

Niderlanda elçisinin bu talebi yerinde görülmüş ve Yakup veled-i Artin'e 2 Safer 1218 [24 Mayıs 1803] tarihinde elçinin yazısında belirttiği hak ve yetkilerle donatılmış yol emri verilmiştir. Yakup veled-i Artin bu yol emri ile işlerini görmek için deniz ve kara yolu ile Halep'e, İzmir'e ve İstanbul'a serbestçe gidip gelebilecek, bu seyahati sırasında tercümanlık beratında belirtildiği gibi kendisinden cizye, kassabiye akçesi ve diğer vergiler talep edilmeyecek, kendisine rahatsızlık verilmeyecek ve koruma altında bulundurulacaktır.

3. Niderlanda'nın Kıbrıs Konsolosluk Tercümanı Yakup Veled-i Artin'in

Tercümanlık Beratı

Genel bir değerlendirme yapan Mehmet Akif Erdoğan'a göre konsolosluk tercümanları;

“Herşeyden önce kendilerine geniş bir vergi muafiyeti bahşedilmişti. Onlar haraç, avârız, kassabiye akçası, fuçî akçası ve örfî vergilerden muaftılar. Gümrük vergisi ve bâç da onlardan talep edilemezdi. Bunlar hem kendisi, hem de oğlu ve maiyyeti için geçerliydi ... onlara verilmiş bir diğer imtiyaz köle besleme ve kullanma hakkıydı ... Tercüman ve konsolosların erkek köle (kul) ve kadın köle (cariye) kullanma hakları kanunen vardı. Bir diğer önemli hak da onların içeceklerine, yiyeceklerine, giyeceklerine ve kullandıkları eşyalara Osmanlı kulları karışamazdı ... Tercümanlar ve konsoloslar açıkça şarap içebilirler ve kendi ülkelerinin kıyafetleriyle Osmanlı sınırları içinde dolaşabilirlerdi. Nitekim şarap emini (hamr emini) ve voyvodalar konsolosların kendi bağlarından ürettikleri üzümün sırası için fuçî akçası isimli vergiyi kanunen talep edemezlerdi ... Onlar herhangi bir dava için kolaylıkla mahkemeye çağrılmazlardı. Onlara 4.000 akçadan fazla her kimin davası olursa İstanbul'a havale olunurdu. Kendilerine ve maiyyetine Osmanlı ülkesi içinde serbestçe dolaşma hakkı ve istediğini alma imtiyazı tanınmıştı ... Bunlara ek olarak kendini düşmanlarından rahatça koruma özellikle silâh kullanma hakkı tanınmıştır. Tehlikeli yerlerden geçerken kılık değiştirme, yani müslümanlar gibi giyinme hakkı (başına ak sarma)

101 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No: 632, Tarih: 03/S/1218.

verilmiştir. Ok, yay, mahmuz ve diğer harp aletlerini kullanma hakkı verilmiştir ... Bütün bunlardan başka onların 'himayet ve sıyanet' olunması emredilmiştir. Bunların dışında kendi ülkelerinden adaya gelen gemilerdeki emtiayı denetleme ve satışına izin verme hakkına sahiptiler. Gemi limana yanaştığı zaman emtianın bir 'suret-i defteri' konsolosca istenirdi. Tacirler 'konsolosluk avaidini' kendi konsoloslarına sunmak zorundaydılar. Konsolosun izni olmadan (tezkire) gemiler limandan ayrılamazdı. Kendi tebasına bağlı şerir bir kişiyi yakalatma ve ada dışına atma hakkına sahipti. Onun bir başka görevi de kendi devletine bağlı olup da ölen kişilerin terekelerini takip etmektir. Kendi tüccarları arasındaki davaları çözümlene hakkına sahiptiler. Kendilerinin üstü ve evleri aranamazdı. Adadan ayrılacağı zaman konsolos yerine 'kaymakam' bırakmak zorundaydı"¹⁰².

Erdoğanın sözünü ettiği belgeyi tesbit edemedik. Fakat bütün konsolos tercümanı ile maiyetindekilerin benzer haklara sahip olduğu düşünülebilir. Nitekim bizim ulaşabildiğimiz ve biraz sonra söz konusu edeceğimiz Niderlanda'nın Kıbrıs Konsolosluğunu ilgilendiren bir belge ile Mehmet Akif Erdoğanın yayımlamış olduğu "Yasef veled-i Şahbaz'ın konsolos tercümanlığı beratı"¹⁰³ karşılaştırıldığında bu benzerlik çok açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte konsolos tercümanlarını sınırlandıran hiçbir şart yokmuş gibi düşünmek de doğru değildir. Çünkü bizim elimizdeki belgede söz konusu konsolosluk tercümanı için hem bazı haklar, hem de bazı kısıtlamalar vardır.

Elimizdeki belge 8 Şevvâl 1211 [6 Nisan 1797] tarihli olup Yakup veled-i Artin'in Kıbrıs Niderlanda Konsolos tercümanlığına tayin beratıdır. Bu belgeye göre, bu dönemde İstanbul'daki Niderlanda elçisi Baron Dvem Van Dekle adlı bir kişidir. Niderlanda'nın Kıbrıs Konsolosu tercümanı Artin veled-i Ovak ölmüş ve yerine oğlu Yakup veled-i Artin İstanbul'da bulunan Niderlanda elçisi tarafından babasının yerine aynı göreve atanmıştır. Niderlanda'nın İstanbul'daki elçisi durumu Osmanlı hükûmetine bildirilerek "ahidnâme-i hümayûn" gereğince Yakup veled-i Artin'e tercümanlık beratı verilmesini talep etmiştir. Söz konusu berat bu talep üzerine verilmiştir.

Beratta bu durum belirtildikten sonra Yakup veled-i Artin'in konsolos tercümanı olarak "sorumlulukları ile hak ve yetkileri" açıkça ifade edilmiştir. Buna göre, Yakup veled-i Artin Kıbrıs Niderlanda konsolosu yanında "tercümân kıyafetiyle" dolaşabilir ama başka vilâyette ikamet edemez, hanlarda ve dükkânlarda esnafılık yapamaz. "Taşra memâlikte" kocabaşılık ve mültezimlik ve bunlara benzeyen, görevleri dışında olan meseleler ile memleket ve esnaf

102 Mehmet Akif Erdoğan; *a.g.e.*, ss: 321-322.

103 Bkz: "Yasef veled-i Şahbaz'ın konsolos tercümanlığı beratı", Mehmet Akif Erdoğan, *a.g.e.*, ss: 223-224.

işlerine karışamaz. Tercüman olduğu yerin dışında ikamet edemez. Eğer konsolos tercümanı bu şartlara aykırı hareket ederse beratının kaydı silinerek konsolos tercümanlığı görevine son verilir ve yerine söz konusu şartları kabul eden başka birisinin tayin edilmesi Nederlanda elçiliğine bildirilir.

Beratın bundan sonraki kısmında genel olarak tercümanların hak ve yetkileri üzerinde durulmaktadır. Buna göre, tercüman olanlar ile oğulları ve ellerine ayrı ayrı “evâmîr-i âliyye” verilen tercüman hizmetkârları haraç, avarız, kassabiye akçesi gibi vergiler ile “tekâlîf-i örfiyye” ile “rencide”edilemezler. Kadın ve erkek köleye sahip olduğu için hiç kimse onlardan haraç ve vergi talep edemez. Hiç kimse tercümanların giyimine, kuşamına, yiyecek ve içeceğine karışamaz. Onlar “kadîmden olub geldiği üzere” bunlardan muaftırlar. Onlardan gümrük vergisi ve bâc talep olunamaz. Evi yöneticilerce misafirhane olarak kullanılamaz. Kendi bağından ürettiği üzümde elde ettiği şıradan fiçı akçesi talep edilemez. Tercümanın kendisi, evlâdı ve tasarrufunda olan cariyeleri haraç, avarız ve kassabiye akçesi ile emlak ve arazileri, oturdukları evler ile bağ ve bahçeleri avarız ve örfi vergilerin tamamından muaftır.

Beratın bundan sonraki kısmı tercümanların davaları ve seyahatleri ile ilgilidir. Buna göre, tercüman ile ilgili olan ve 4.000 akçeyi aşan bütün davalar İstanbul'a havale edilmelidir. Bu dava başka yerde dinlenemez. Tercüman zorunlu olarak bir yere gidip gelmek durumunda kalırsa hızlı gidip gelmesi sırasında denizde, karada ve kaldığı yerlerde kendisine, giyimine, hayvanına, malına, erzakına, yanında olan adamlarına “ulaktan ve ulak akçesinden” ve başka taraftan hiç kimse karışamaz. Her nerede olur ise olsun yiyecek ve içecek tedarikini o günkü narh fiyatı ne ise kendi parasıyla aldığı zaman hiç kimse onu korkutamaz ve onunla kavga edemez. Tehlikeli yerlerden geçerken başına ak sarık sarınıp kılıç, ok, yay, mahmuz ve bunun gibi savaş araç ve gereçleri taşımasına izin verilir. Ne kadılar, ne de beylerbeyleri ve ne de bir başkası onları korkutamaz ve incitemez. Eskiden olduğu gibi sakınılıp yapılan saldırılardan korunurlar.

Beratın son kısmında Osmanlı yöneticilerinden söz konusu beratta belirtilen şartlara uygun hareket etmeleri, beratta yazılanlara aykırı bir harekete asla izin vermemeleri istenilmektedir¹⁰⁴.

4. Kıbrıs Nederlanda Konsolos Tercümanı Yakup Veled-i Artin'in Babası

Tercüman Artin Veled-i Ovak'ın Mirası

XVIII. yüzyıl sonlarında Kıbrıs Nederlanda konsolosu tercümanı Artin veled-i Ovak idi. Artin veled-i Ovak'ın 1797 yılında ölümü üzerine yerine

104 Kıbrıs Şer'îye Sicili, No: yok, H. 1206-1212, ss: 356-357. Bkz: Ek-2.

oğlu Yakup veled-i Artin atanmıřtır¹⁰⁵. 17 şevvâl 1214 [14 Mart 1800] tarihli bir belge Nelerlanda'nın Kıbrıs konsolosu tercümanı Artin veled-i Ovak hakkında bazı bilgiler vermektedir. Bu belgeye göre, Artin veled-i Ovak'ın eşi Hacı Bedros kızı Sare'dir. Büyük kızının adı Orosimi, büyük oğlunun adı ise Agob'du. Orosimi İzmirli Hacı Bogos veled-i Yermiya ile evliydi. Artin veled-i Ovak'ın kardeşi Kıbrıs'taki İngiltere konsolosunun tercümanı olup adı Hoca Serkiz'di ve iki kardeşin birçok ortak malları bulunmaktaydı. Artin veled-i Ovak'ın mirasçuları ise geride bıraktığı eşi Sare, kızı Orosimi ve oğlu Agob idi.

Artin veled-i Ovak'ın İngiltere konsolos tercümanı olan kardeşi Hoca Serkiz ile ortak olduğu mallar şunlardı: 1. Lefkoşa'da arsası mukataalı vakıf, binası mülk olan 6 dükkân, 2. Mağosa'da on bir dönüm boya tarlası, 3. Lapta'da akarsu vakfı ve içme suyu hasılatı.

Bu mallardan ilk ikisi mirasçılar arasında paylaşılmış, üçüncü mal konusunda da "on sene içinde yarı yarıya paylaşma" şeklinde bir uzlaşmaya varılmıştır. Daha sonra ölen kişi ile kardeşinin borçları ve ticaret hesapları da kontrol edilmiştir. Buna göre mirasçılara verilmesi gereken para miktarı toplam 509.317 kuruş 18 para olup dağılımlı şöyleydi: 1. 1210 [1795-96] senesinin pamuk ve ipek faizinden 6.000 kuruş, 2. 1210 [1795-96] senesinde Venedik'te bulunan elli kantar ortak pamuk faizinden 1,508 kuruş, 3. Ortak maldan 1201 [1786-87] senesinden 1210 [1795-96] senesine kadar geçen zamanda 346.403 kuruş, 18 para, 4. 1.250 Venedik altını kıymetinde olmak üzere 8.750 kuruş, 5. Venedik'te bulunan elli kantar ortak pamuğun yarı değerı olmak üzere 5.850 kuruş, 6. Nakit olarak 314 kuruş, 7. Ortak borçlardan 140.492 kuruş.

Artin veled-i Ovak 1797 yılında ölmüş ama sözünü ettiğimiz kayıt 1800 yılında tutulmuştur. Miras paylaşım işleminin 3-4 yıl sürdüğu düşünülebilir. Çünkü 1800 yılına ait söz konusu belgenin sonunda aradan geçen zaman içerisinde ölen kişinin kardeşi Hoca Serkiz tarafından mirasçılara yapılan ödemelerin dökümü verilmiş ve her iki tarafın da onayı ile artık alacak verecek meselesi kalmadığı belirtilmiřtir¹⁰⁶.

Bu belgenin ortaya koyduğu gibi konsolos tercümanlığı gelir elde etmede önemli bir avantaj sağlıyordu. Her iki kardeşin tercüman olması sayesinde elde ettikleri vergi muafiyeti önemli bir servete sahip olmalarının da yolunu açmış görünmektedir.

1800 yılına ait bu kayıttan miras paylaşım işinin çözüme kavuşturulmuş olduğu görölmektedir. Oysa aynı sayfada yer alan bir sonraki kayıttan durumun hiç de öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Evâhir-i Zilhicce 1216 [Nisan 1802]

105 Kıbrıs şer'ıye Sicili, No: yok, H. 1206-1212, ss: 356-357.

106 Kıbrıs şer'ıye Sicili, No: 24, H. 1215-1217, s: 44. Bkz: Ek-3.

tarihli bu kayıt bir “ferman” kayıdır ve İstanbul’dan Kıbrıs’a gönderilmiştir. Bu belgeye göre, İngiltere’nin İstanbul elçisi Osmanlı hükûmeti nezdine bir dilekçe göndermiştir. Dilekçesinde Kıbrıs’taki İngiliz konsolosu tercümanı Serkiz veled-i Ovak’ın kardeşinin mirasçıları tarafından rahatsız edilmekte olduğunu, gereğinin yapılmasını talep etmiştir. Dilekçeye göre, Artin veled-i Ovak’ın mirasçılarından “bazı ehl-i garâz makûlesi” mahkeme tarafından 1800 yılında verilen “hüccet-i şer’iye” aykırı davranarak tercümanı rahatsız etmişlerdir.

İngiliz elçisinin dilekçesini kısaca özetleyen fermana göre, elçi “tercümân-ı mersûma hilâf-ı şer’-i şerif ve muğâyir-i hüccet ta’addi ve rencide ettirilmeyip zahir olan müdahale ve ta’addileri men’ ve def’ olunmak bâbında emr-i” şerif talep etmiştir. Ferman şöyle devam etmektedir:

“Hüccet-i şer’iye muğâyir ve hilâf-ı şer’ tercümân-ı mersûma ta’addi ve rencide ettirilmemek fermanım olmağın imdi husûs-ı mezbûr inha olunduğu üzere ise madem ki tercümân-ı mersûmun üzerine şer’an bir nesne sâbit ve zâhir olmaya verese-i mesfûrların hilâf-ı şer’-i şerif ve muğâyir-i hüccet-i şer’iye vâki olan müdahale ve ta’addilerinin men’ ve def’ husûsuna ihtimâm ve dikkat ve hilâfından tehâşi ve mücanebet olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdir olmuştur”¹⁰⁷.

Mahkeme kararına rağmen kardeşinin mirasçılarından davranışlarından rahatsız olan İngiliz konsolosu tercümanı durumu İstanbul’daki İngiliz elçisine bildirmek durumunda kalmış ve sonuçta mahkeme kararını pekiştiren bir ferman elde etmiştir. Bu fermanın konsolos tercümanlarının sahip oldukları nüfuzun derecesini kestirmek mümkündür.

5. Fransa’nın Mısır’ı İşgali Girişiminin Nederlanda Kıbrıs Konsolosluğu’na

Etkileri (1788-1802)

Napolyon Bonapart, “Fransa’ya Akdeniz’de önemli bir müstemleke imparatorluğu” kazandırmak amacıyla 19 Mayıs 1798 tarihinde Mısır’ı işgal etmek için Fransa’dan ayrıldı. 2 Temmuz’da İskenderiye’ye çıktı ve 25 Temmuz’da Kahire’ye girdi¹⁰⁸. Böylece Osmanlı- Fransız savaşı başlamış oldu.

Fransız-Osmanlı savaşının başlaması üzerine Osmanlı hükûmetinin İstanbul’daki Fransız elçisi ve ona bağlı olarak çalışanlar ile ilgili bazı kararlar aldığı anlaşılıyor. Bu kararlardan birisi Fransız konsolosları ile emrinde çalışan tercüman ve tercüman hizmetkârlarına verilen beratların ve emirlerin

107 Kıbrıs Şer’iye Sicili, No: 24, H. 1215-1217, s: 44. Bkz: Ek-4

108 Enver Ziya Karal; *Osmanlı Tarihi*, cilt:5, s: 25.

geri alınması olmuştur.

Osmanlı Hükümeti Fransa'ya karşı almış olduğu benzer önlemleri Fransa'yı destekleyen devletlere karşı da almıştır. Fransa'ya destek veren devletlerden birisi Niderlanda olduğu için Niderlanda konsoloslarının tercümanları ile tercüman hizmetkârlarına verilen berat ve yol emirleri ellerinden alınarak reaya statüsüne düşürülmeleri konusunda ferman çıkarılmıştır. Göynük Kadısı Ahmet Şakir Efendi tarafından İstanbul'a gönderilen bir yazıya göre bu ferman 26 Şubat 1799 tarihinde tatar El-Hac Mustafa eliyle Göynük'e ulaştırılmış bulunuyordu¹⁰⁹. Aynı konudaki ferman Nisan 1799 tarihinde İzmir'e de ulaşarak yürürlüğe konulmuştur. İzmir Kadısı Mehmet Sadık Efendi İstanbul'a gönderdiği 15 Zilkade 1213 [20 Nisan 1799] tarihli yazısında fermana uyularak İzmir'de bulunan Niderlanda konsolos tercümanları ile bu tercümanların hizmetkârlarının ellerinde bulunan berat, yol emri ve muafiyet emirlerinin ellerinden alınarak İstanbul'a gönderildiğini ve söz konusu kişilerin reaya statüsüne düşürülerek ellerine cizye belgelerinin verildiğini bildirmektedir¹¹⁰.

Bu konudaki ferman Mart 1799 veya Nisan 1799 tarihinde tatar Mehmet Ağa eliyle Kıbrıs'a da ulaşmıştır. Muhassıl Osman Efendi derhal fermana uyarak Kıbrıs'ta bulunan Niderlanda konsolos vekili yanında tercüman olarak bulunan Yakup veled-i Artin'e verilmiş olan tercümanlık beratı ile hizmetkârları Luizi veled-i Marko ve Kirkor Artini'ye verilmiş olan muafiyet ve yol emirlerini ilgililerin ellerinden almış, kendilerini reaya statüsüne düşürmüş ve ellerine cizye belgelerini vermiştir. Muhassıl Osman Efendi aldığı berat ile yol ve muafiyet emirlerini mühürlü olarak 29 Şevvâl 1213 [5 Nisan 1799] tarihli bir yazı ile yine tatar Mehmet Ağa eliyle İstanbul'a göndermiştir¹¹¹.

Fransa'nın Mısır'ı işgal girişimi nedeniyle bozulmuş olan Osmanlı-Niderlanda dostluğu savaşın sona ermesinden sonra tekrar başlamıştır. Kıbrıs Şeri'ye Sicili'nde bulunan Evâhir-i Rebiülahir 1217 [Ağustos 1802] tarihli olan, Lefkoşa naibi, Kıbrıs muhassılı, Yeniçeri zabiti ve diğer zabitler, memleketin ileri gelenleri ve iş erlerine hitaben yazılan ve Sadrazam tatarlarından Mehmet ile Kıbrıs'a gönderilen bir "emr-i âlişân"a göre, Fransa Cumhuriyeti ile olan savaş nedeniyle Fransa ve Niderlanda konsolosları ve onların maiyetlerinde olan tercüman ve tercüman hizmetkârlarına verilen beratların ve emirlerin bazıları ellerinden alınmış ve çoğu alınamayıp ilgili kişilerin ellerinde kalmıştır. 24 Safer 1217 [26 Haziran 1802] tarihinde Osmanlı Devleti ile Fransa Cumhuriyeti arasında antlaşma imzalanmıştır. Bu tarihten sonra gerek

109 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 34, Gömlek No: 1666, Tarih: 21/N/ 1213.

110 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7959, Tarih: 15/Z/1213.

111 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 160, Gömlek No: 7959, Tarih: 15/Z/1213.

Fransa, gerekse Niderlanda konsolosları ve maiyetlerine tayin ve istihdam eyledikleri tercüman ve hizmetkârlarına anlaşma gereğince yenilenmiş berat ve emirlerin verilmesi ve alınmamış olan eski berat ve emirlerin ise kaleme teslimi lazım gelmektedir. Ancak eski berat ve emir sahiplerinden bazıları eski berat ve emirleri teslim etmemişler, bazıları da eski berat ve emirlerinin kaybolduğu şeklinde bahaneler ileri sürmüşlerdir.

Söz konusu “emr-i âlişân” a göre, 24 Safer 1217 [26 Haziran 1802] tarihinden önce verilmiş ama alınmamış bütün berat ve emirler geçersizdir ve her kimin elinde bulunursa hemen alınacak ve İstanbul’a gönderilecektir. Bu şekilde beratı ve emri elinden alınanlar reâyâ statüsünde kabul edileceklerdir. Reâyâ statüsüne düşürülen bu kişiler cizye ve hisselerine düşen vergiyi ödemekle mükelleftirler.

Söz konusu “emr-i âlişân” beratı kurallara uygun olarak yenilenmiş olanların durumunu da açıklığa kavuşturmaktadır. Buna göre, 24 Safer 1217 [26 Haziran 1802] tarihten sonra yenilenmiş berat ve emir verilen tercüman ve hizmetkârlardan cizye ve vergi alınmayacaktır. Bu, berat ve emir şartlarına aykırıdır. “Emr-i âlişân” son bölümünde ise konu, bir kez daha özetlemektedir¹¹².

Bu tarihten yaklaşık bir yıl sonra, 1803’te bir yoklama yapıldığı anlaşılıyor. 6 Eylül 1803 tarihli bir belgeye göre, Sadrazam tatarlarından Mehmet Tatar Ağa tarafından İstanbul’dan Lefkoşa’ya bir padişah emri getirilmiştir. Bu emre göre, Fransa ve Niderlanda konsolos tercümanları ile tercüman hizmetkârlarının ellerinde bulunan ve 24 Safer 1217 [26 Haziran 1802] tarihinden önceye ait olan berat ve emirlere itibar edilmeyecektir.

Bir belgeye göre, bu emir aynı tatarla Kıbrıs’taki konsolosların bulunduğu Tuzla [Larnaka] kasabasına gönderilmiştir. Fermanın Tuzla’ya ulaşmasının ardından Tuzla naibi Niderlanda ve Fransız konsolos tercümanlarını Tuzla mahkemesine davet etmiş ve huzurlarında padişah emri okunmuştur. Fransız konsolos tercümanları gerek bu tarihten önceye ve gerekse bu tarihten sonraya ait ellerinde hiçbir beratın olmadığını söylemişlerdir. Niderlanda konsolos tercümanları ise ellerinde olan beratların söz konusu tarihten sonraya ait olduğunu ifade etmişlerdir¹¹³. Bu toplantıya Sicilyateyn Kıbrıs konsolosu ile Fransa Kıbrıs konsolosunun da katıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü her iki konsolosun imzasını taşıyan 6 Eylül 1803 tarihli bir başka belgeye göre, bu konsoloslar tercümanların yukarıdaki ifadeleri teyit etmişlerdir¹¹⁴.

Tuzla Naibinin durumu bu şekilde Lefkoşa’ya bildirmesinden sonra Kıbrıs muhassılı da İstanbul’a gönderdiği 8 Eylül 1803 tarihli yazısı ile

112 Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, No: 25, H.1217-1221, s: 34.

113 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 187, Gömlek No: 9304.

114 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 187, Gömlek No: 9304.

Fransa konsolosunun tercüman ve hizmetkârlarının ellerinde eski ve yeni berat bulunmadığını, Niderlanda konsolosunun tercüman ve hizmetkârlarının ellerinde bulunan beratların ise yeni olduğunu bildirmiştir¹¹⁵. 29 B 1218 [14 Kasım 1803] tarihli bir başka belgeye göre ise Kıbrıs'ta bulunan Fransa ve Niderlanda konsolos tercümanlarının beratları birer birer incelenmiş ve bu inceleme sonunda Kıbrıs'ta 2 Fransız tercümanı ve 10 Felemenk tercümanı bulunduğu ve bunların hepsinin beratlarının yeni olduğu tespit edilmiştir¹¹⁶.

Fransa ve Niderlanda konsolos tercümanları ile tercüman hizmetkârlarının beratlarının yenilenmesi ve kontrolü ile ilgili bu emrin imparatorluğun her tarafına gittiği anlaşılmaktadır. Bu emir Yanya'ya da gitmiştir. Yanya'dan İstanbul'a gönderilen 17 Cemaziyelevel 1218 [4 Ekim 1803] tarihli bir yazıya göre, söz konusu emir Yanya'ya ulaşmıştır. Fakat Yanya'da Fransa ve Niderlanda konsolos tercümanı ile tercüman hizmetkârı bulunmamaktadır¹¹⁷.

6. Kıbrıs'a Gelen Niderlanda Vatandaşı Tüccarlar

Kıbrıs şeriye sicilinde yer alan kayıtlar XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde Kıbrıs'a ticaret amacıyla gelen iki tüccarın adını vermektedir. Söz konusu kayda göre bu tüccarlar yapağı ticareti ile uğraşmakta olan Niderlanda vatandaşı Cozeb Santi ve yine Niderlanda vatandaşı Buyo Santi'dir. İkinci adlarından hareketle bu tüccarların akraba olduğu da düşünülebilir. Yapağı ticareti ile uğraşan bu tüccarlar "ruhsatiyye" ve "kantariyye" vergilerini ödemekle yükümlü idiler.

Tüccarlarla ilgili ilk kayda göre, 1 Mart 1834-28 Şubat 1835 dönemini kapsayan mali yıl sonunda Niderlanda tebasından Cozeb Santi 26 kantar 26 kıyyelik yapağı ticareti yapmış ve bunun karşılığında "ruhsatiyye" ve "kantariyye" vergisi olarak 319 kuruş 4 para ödemiştir¹¹⁸. 1 Mart 1835-28 Şubat 1835 dönemini kapsayan mali yıl sonunda da Niderlanda tebasından Buyo Santi 7 kantar 5 kıyyelik yapağı ticareti yapmış ve bunun karşılığında "ruhsatiyye" ve "kantariyye" vergisi olarak 85 kuruş 15 para ödemiştir¹¹⁹.

7. Kıbrıs Niderlanda Konsolosunun Rum İsyanı Nedeniyle İdam Edilen Rumlardan Alacakları Meselesi

Kıbrıs'ta bulunan Niderlanda konsoloslarının da asıl işleri dışında ticaret veya borç para temin etme gibi işlerle de meşgul oldukları düşünülebilir.

115 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 187, Gömlek No: 9304.

116 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 187, Gömlek No: 9304.

117 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 70, Gömlek No: 3458.

118 Kıbrıs Şer'îye Sicili, No: 37, H.1251-1254, s: 46.

119 Kıbrıs Şer'îye Sicili, No: 37, H.1251-1254, s: 106.

Nitekim 1824 yılında yaşanan bir olay buna işaret etmektedir. 3 Ramazan 1239 [7 Mayıs 1824] tarihli bir belgeye göre, Kıbrıs'ta idam olunan "Rum gavurları"nın Kıbrıs'ta bulunan Niderlanda konsolosuna olan borçlarının toplamı 19.674 buçuk kuruştur. Belgeye göre, bu borç ispatlanırsa mahkeme kararı ile ilgililerin terekelerinden konsolosa verilmesi yönünde bir emr-i şerif çıkarılmıştır. Fakat kaçak durumda olan ya da idam edilen Rumların geride bıraktığı malların tesbiti ile görevlendirilen Mehmet Seyit Efendi'nin ölmesi nedeniyle gereken yapılamamıştır. Bu nedenle de İstanbul'da bulunan Niderlanda maslahatgüzârı bu konuda tekrar emr-i şerif yazılmasını talep etmiştir. Bu talep üzerine Evâsıt-ı Muharrem 1239 [Eylül 1823] tarihinde Kıbrıs Muhassılına, Lefkoşa Naibine ve yeni tayin olunan mübaşir Hasan Bey'e hitaben ve konsolosa borcu olan Rumların idam edilen Rumlar arasında olup olmadığı ve bunların terekelerine el konulup satılmalarının yapıp yapılmadığı gibi konuların araştırılmasını isteyen bir emr-i şerif yazılarak Kıbrıs'a gönderilmiştir. Fakat mübaşir Hasan Bey'in de ölmesi ile yine sonuca ulaşılamamıştır. Bunun üzerine Niderlanda Maslahatgüzârı yeni bir yazı ile Osmanlı Hükûmetine müracaat ederek konsolosun alacaklarının mahkeme kararı ile tahsilini öngören yeni bir emr-i şerif talep etmiştir. İdam edilen kimselerin terekeleri ile ilgili olarak Kıbrıs Muhassılı Hacı Mehmet Ağa görevlendirilmiş ise de konsolosun iddiasını ispatlayacak belge ve bilgiler henüz İstanbul'a ulaşmamıştır¹²⁰.

Kıbrıs Niderlanda konsolosuna borcu olanlardan birisi de Lubici adlı Rumdur. Kıbrıs'ta yaşamakta olan Osmanlı vatandaşı Lubici adlı bu Rum Niso köyünde bulunan çiftliği ile bazı arazilerini rehin göstererek Niderlanda'nın Kıbrıs konsolosundan 6.450 kuruş borç almıştır. Bir süre sonra konsolos parasını geri istemiştir. Lubici ise "mâ-mülküm (mallarımın hepsi) bütün bütün hatta sana rehin vaz' itdiğim çiftlik ve arazilerim dahi cânib-i miriden (devlet tarafından) zabt olundu. Malûmudur. Sen dahi zimmetimde olan alacağını miriden (Osmanlı devletinden) talep eyle" demiş ve tek bir kuruş dahi vermeyerek daha sonra da vermeyeceğini konsolosa bildirmiştir.

Bunun üzerine Kıbrıs'ta bulunan Niderlanda konsolosu durumu İstanbul'daki elçisine bildirerek alacağı paranın Osmanlı hükûmetinden talep edilmesini istemiştir. İstanbul'daki Niderlanda maslahatgüzârı da Osmanlı Hükûmeti'ni durumdan haberdar etmiş ve Lubici'nin iddiası doğru ise söz konusu 6.450 kuruşun Lubici'nin Kıbrıs'ta mahkeme kararıyla el konulan emlak ve arazilerinin parasından verilmesini, yok eğer Lubici'nin iddiası doğru değil ise o zaman da Lubici'den tahsil edilerek konsolosa verilmesini sağlayacak bir "kıt'a emr-i celil-i nişân" yazılmasını talep etmiştir. Maslahatgüzârın Osmanlı Hükûmeti'ne gönderdiği yazı 13 Receb 1239 [14 Mart 1824] tarihlidir.

120 BOA, Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 91, Gömlek No: 4550, Tarih: 03/N/1239.

Maslahatgüzârın talebi üzerine Osmanlı Hükûmeti kendi kayıtlarına müracaat ederek durumu araştırmıştır. Hükûmet, Rum isyanı sebebiyle idam edilerek mallarına el konulanların isimlerinin bulunduğu ve İstanbul'a gönderilmiş olan defteri incelemiştir. İnceleme sonunda Kıbrıslı Acı Luizi adlı bir kişinin idam olunduğu ve mallarının müsadere edildiği anlaşılmıştır. Ancak maslahatgüzârın mektubundan da anlaşıldığı üzere Kıbrıs'ta konsolosa borcu olan Lubici ise kaçaklar arasında değildir, hayattadır ve Kıbrıs'ta bulunmaktadır.

Kıbrıs'tan İstanbul'a gönderilmiş olan defterde ismi bulunan ve idam edilmiş olan Luizi'den başka kaçak olarak dahi Lubici adıyla herhangi bir kimsenin malına el konulduğuna dair bir kayda rastlamayan Osmanlı Hükûmeti konsolosun alacağı olan 6.450 kuruşun Lubici'den tahsil olunması gerektiğine karar vermiştir. Bunun için de önce Lubici'nin sahip olduğu malların tesbit edilerek İstanbul'a bildirilmesi kararlaştırılmıştır.

29 Şevvâl 1239 [27 Haziran 1824] tarihli bir kayda göre, yapılan araştırma ve yazışmalar sonunda konsolosun talep ettiği 6.450 kuruşun Kıbrıs'ta mahkeme yardımıyla Lubici'den tahsil edilerek konsolosa verilmesi için bir emr-i şerif yazılmış ve Kıbrıs'a gönderilmiştir¹²¹. Bununla birlikte yaklaşık bir yıl sonrasına ait bir belge/ferman durumun hâlâ çözüme kavuşturulamamış olduğunu göstermektedir. 14 Zilkade 1240 [30 Temmuz 1825] tarihli belgeye göre, Niderlanda konsolosu adı geçen çiftliği ve alacaklarını istediği zaman Lubici, babası Mihayil'in bundan önce idam edildiğini, babasının bütün malına ve mülküne devletce el konulduğunu ve adı geçen çiftliğin de babasının zannedilerek müsadere edildiğini bildirip konsolosun istediği parayı ödeme gücünün olmadığını iddia etmiştir. Niderlanda maslahatgüzârı da eğer bu ifade doğru ise konsolosun parasının devlet tarafından ödenmesi, yok eğer doğru değil ise Lubici'den tahsili konusunda bir emr-i şerif yazılmasını talep etmiştir.

Bunun üzerine Osmanlı yöneticileri bir kez daha kayıtlara müracaat etmişlerdir. Bu araştırma sonunda Rum isyanı nedeniyle Kıbrıs'tan kaçan ve idam olunan kimselerin emvâl, eşya, emlâk diğer mal varlıklarına padişah emri ile el konulduğu, bu konuya ait defterlerde Mihayil adıyla el konulan bir tereke bulunduğu, ancak adı geçen çiftlik ile Papa Mihail ismiyle el konulan bir tereke olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle adı geçen çiftliğin "şöhreti"nin ne olduğu ve Papa Mihayil terekesine başka bir isim altında el konulup konulmadığı konularının açıklığa kavuşturulması gerekli görülmüştür.

Kıbrıs muhassılı ile Kıbrıs naibine hitaben yazılan bu ferman şu üç konunun açıklığa kavuşturulup İstanbul'a bilgi verilmesini emrederek sona ermektedir: 1. Adı geçen çiftliğin "şöhreti" nedir? 2. Papa Mihail terekesi başka bir isim

121 BOA, Fon Kodu: C.HR, Dosya No: 116, Gömlek No: 5791, Tarih: 29/L/1239.

altında mı kaydedilerek el konulmuştur? 3. Lubicinin iddiası doğru mudur?¹²²

Bu konuda başka bir belgeye rastlayamadığımızdan konunun nasıl çözüme kavuşturulduğunu tesbit edemedik.

8. 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ve Niderlanda Devleti

16 Ağustos 1838 tarihinde imzalanan ve “Balta Limanı Antlaşması” olarak bilinen Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'nın;

“En can alıcı maddesi olan 2. madde ile yed-i vâhid, ihraç yasakları ve emtianın naklindeki tezkire kullanma mecburiyeti kaldırılmaktadır. Böylece Osmanlı Devleti artık bazı maddeler üzerine inhisar koyamayacak, hatta zaman zaman iltizam da dahil olmak üzere tamamıyla devlet kontrolünde olması gereken konularda bile inhisarların kaldırılmış olduğu iddiasıyla içişlerine karışılması keyfiyetiyle karşılaşacaktır”¹²³.

Bu antlaşma sadece İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında kalmadı.

“Birkaç yıl içinde Osmanlı İmparatorluğu ile ticaret yapan tüm diğer Avrupa ulusları, Osmanlı İmparatorluğu ile benzer antlaşmalar imzaladılar. Fransa 1838'de, Sardunya 1839'da, İsveç, Norveç, İspanya, Hollanda ve Prusya (18 Alman Devleti adına) 1840'da, Toskana 1841'de, Rusya 1846'da ve Belçika 1856'da”¹²⁴.

Bülent Özdemir, Hollanda (Nederlanda) ile yapılan antlaşmanın tarihini 1840 olarak vermektedir¹²⁵ ki Kıbrıs Şer'îye sicillerinde bulunan bir belge de bunu teyit etmektedir. Ancak burada bir açıklama yapmak gereklidir. Çünkü elimizdeki belgeye göre 1840 tarihinde Hollanda ile ayrı bir antlaşma yapılmamış, antlaşma yapıncaya kadar Hollanda tüccar ve vatandaşlarının İngiliz ve Fransız vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahip olacağı belirtilmiştir.

Evâhir-i Cemâziyelahir 1256 [Ağustos 1840] tarihini taşıyan “emr-i âlişân”a göre, İngiltere ve Fransa devletleri ve diğer bazı başka dost devletlerle yeni bir ticaret antlaşması imzalanmıştır. Niderlanda devletiyle de benzer bir antlaşma imzalanmasına karar verilmiştir. Fakat Niderlanda ile imzalanacak yeni antlaşmanın “tanzim ve tesviyesi hitamına değin” İngiltere ve Fransa

122 BOA, Kıbrıs Şer'îye Sicilleri, Sicil No: 31, ss: 130-131.

123 Mübahat Kütükoğlu; *a.g.e.*, s: 335.

124 Bülent Özdemir; “1838 Ticaret Antlaşması, Ahidnameler ve Ticaret Muahedeleri”, *Osmanlı*, Cilt: 3, s: 352.

125 Bülent Özdemir; *a.g.e.*, s: 352.

devletleriyle imzalanmış ticaret antlaşması şartlarının Nelerlanda tüccar ve tebası hakkında da geçici olarak uygulanması konusunda Osmanlı imparatorluğu gümrüklerine “evâmir-i âliyye” gönderilmiştir.

İstanbul’dan gelen bu emre göre, Nelerlanda tüccar ve tebasından alınacak gümrük vergisi, İngiltere ve Fransa devletleri tüccarından tahsil edilen gümrük vergisinin aynısı olacaktır. Esasında Nelerlanda tüccarına uygulanmak üzere bir gümrük tarife defterinin hazırlanarak gümrüklere gönderilmesi gerekmekte ise de, Nelerlanda tüccar ve tebası “İngiltere ve Fransa devletleri tarifesine mutabık olduğundan” tekrar yeni bir tarife defteri hazırlanıp gönderilmesine gerek kalmamıştır. Bu nedenle durum sadece bir “emr-i şerif” ile gümrüklere bildirilmiştir.

Kıbrıs muhassılı, Lefkoşa naibi, zaptiye memuru ile diğer Kıbrıs ileri gelenlerine hitaben gönderilen emrin son bölümünde konu bir kez daha vurgulanmıştır¹²⁶. Bu emr-i âliden anlaşıldığı üzere, Ağustos 1840’dan itibaren Nelerlanda tüccar ve vatandaşları da 1838 yılında İngiltere ile imzalanan ticaret antlaşmasının bütün haklarından yararlanır duruma gelmişlerdir.

Sonuç

XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu toprakları içinde bulunan Balyebadre (Mora), Halep, Kıbrıs, Selânik, İzmir, Sakız, Tabluşam, Girit, Kalas, Eflak, Trablusgarb ve Rodos gibi yerlerde Nelerlanda konsoloslukları bulunuyordu. Bu konsolosluklar, konsolos veya konsolos vekilleri ile idare edilmekte idi. Konsolosların bir veya daha fazla tercümanı olabiliyordu. Her tercüman iki hizmetkâra sahipti. Konsolos tercümanın hizmetkârı kendi akrabası olabiliirdi. Konsolos tercümanı ile hizmetkârları Osmanlı vatandaşı olup göreve atandıklarında imtiyazlı bir konuma geçiyor; cizye, kassabiye akçesi ve diğer vergilerden muaf tutuluyorlardı. Bununla birlikte konsolos tercümanı herhangi bir nedenle görevinden ayrılırsa veya ölürse yerine atanan yeni tercüman yeni hizmetkârlar isteyeceğinden eski hizmetkârların beratları geri alınıyor ve tekrar reaya statüsüne düşürülerek imtiyazlarına son veriliyordu.

Bütün konsolos tercümanları ve onların hizmetkârları İstanbul’daki Nelerlanda Devleti elçisine bağlı bulunuyordu. Bu nedenle bütün atamalar ve görevden almalar onun aracılığıyla yapılıyor, berat, yol emri ve muafiyet emri gibi konularda ancak elçi Osmanlı hükümetinden talepte bulunabiliyordu. Konsoloslar, konsolos tercümanları ve tercüman hizmetkârları gerektiğinde Osmanlı Devleti nezdinde haklarını aramak için İstanbul’da bulunan elçiye müracaat ederek haklarını onun aracılığıyla arıyorlardı.

Osmanlı devleti konsolos, konsolos tercümanı ve tercüman hizmetkârlarına

126 Kıbrıs Şer’iye Sicili, No:38, H. 1254-1257, s: 121.

görevlerini, hak ve sorumluluklarını belirten beratlar veriyordu. Eğer tercüman veya tercüman hizmetkârı seyahat edecekse bunun için de elçi aracılığı ile yol emri veya muafiyet emri veriliyordu. Devlet çeşitli nedenlerle bu beratları, yol ve muafiyet emirlerini iptal edebiliyordu. Bu konudaki en iyi örnek 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı işgal girişimine Niderlanda Devleti destek olması üzerine bütün Niderlanda konsolos, konsolos tercümanı ve tercüman hizmetkârlarının imtiyazlarına son verilerek beratlarının, yol ve muafiyet emirlerinin toplanarak kalemde saklanması için ferman çıkarılmasıdır. Savaş sona erdikten sonra beratlar yenilenmiştir.

Niderlanda devleti ihtiyaç duyduğunda Osmanlı toprakları içinde yeni bir konsolosluk açma talebinde bulunabiliyordu. Bu talep antlaşmalara uygun olduğundan padişah iradesi ile yeni konsoloslukların kurulmasına onay veriliyordu.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:82, Gömlek No:4064. Tarih:29.Z.1263.
 Tasnifin Kodu: C.ZB, Dosya No:76, Gömlek No:3775, Tarih:29.Ş.1207.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:160, Gömlek No:7959, Tarih:15.Z.1213
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 13, Gömlek No:632, Tarih:03.S.1218.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:116, Gömlek No:5791, Tarih:29.L.1239
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:13, Gömlek No:633, Tarih:09..S.1218.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:34, Gömlek No:1666, Tarih:21.N.1213.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:28, Gömlek No: 1393, Tarih:29.Z.1255.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:284, Gömlek No: 14175, Tarih:07.Ş.1207.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:91, Gömlek No: 4550, Tarih:03.N.1239.
 Tasnifin Kodu: HAT, Dosya No:196, Gömlek No:9779/H.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:160, Gömlek No:7966.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:116, Gömlek No:5787.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:154, Gömlek No: 7652.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:165, Gömlek No:8241.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 152, Gömlek No:7580.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No:187, Gömlek No: 9304.
 Tasnifin Kodu: C.HR, Dosya No: 70, Gömlek No: 3458.
 Tasnifin Kodu: İ.HR, Dosya No: 6, Gömlek No: 291.
 Tasnifin Kodu: İ.HR, Dosya No: 12, Gömlek No. 592.
 Tasnifin Kodu: İ.HR, Dosya No: 45, Gömlek No: 2144.
 Tasnifin Kodu: A.DVN.MHM. Dosya No:1, Gömlek No: 25.

Tasnifin Kodu: A.DVN.MHM. Dosya No:19, Gömlek No: 31.

B. Kıbrıs Şer'ıye Sicilleri

(KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde Bulunan Fotokopiler)

Kıbrıs Şer'ıye Sicilleri, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:20, H.1183-1196

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No: yok, H.1206-1212

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No: 24, H.1215-1217

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No: 25, H.1217-1221

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Sicil No:30-31.

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No: 33, H.1243-1244

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:37, H.1251-1254

Kıbrıs Şer'ıye Sicili, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:38, H.1254-1257

2. Kitaplar

Salname, 1264.

BaĐıŐ, Ali İhsan (1983); *Osmanlı Ticaretinde Gayrı Müslimler*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Çevikel, Nuri (2000); *Kıbrıs Eyaleti 1750-1800*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazimağusa.

Karal, Enver Ziya (1998); *Osmanlı Tarihi*, cilt:5, TTK Basımevi, Ankara.

 zkul, Ali Efdal (2005); *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi/1726-1750*, İletişim Yayınları, İstanbul.

3. Makaleler

Çiçek, Kemal (1998); "Osmanlı Devleti'nde Yabancı Konsolosluk ve Tercümanları", *Kıbrıs'tan Kafkasya'ya Osmanlı Dünyasında Siyaset, Adalet, Raiyet*, Trabzon.

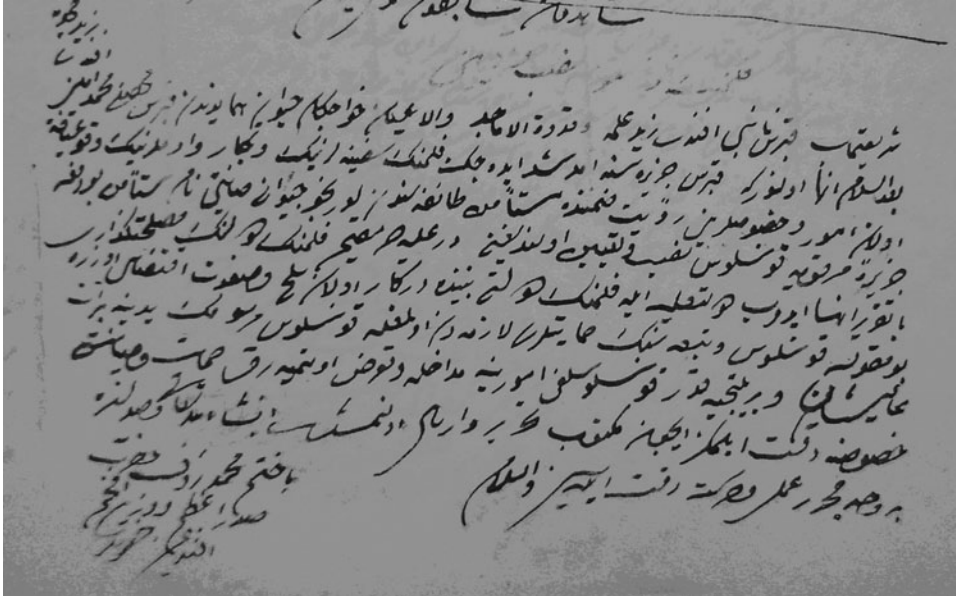
Erdoğru, Mehmet Akif (1999); "Onsekizinci Yüzyıl Sonlarında Kıbrıs'ta Avrupalı Konsoloslar ve Tercümanları", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 24-27 Kasım 1998*, DA  Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları:7, Gazi Mağosa.

Erdoğru, Mehmet Akif (2003); "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatk rları  zerine Notlar", *Osmanlı  ncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, Bildiriler*, Birinci Cilt, İstanbul.

Kütükoğlu, Mübahat (1999); "Ahidnameler ve Ticaret Muahedeleri", *Osmanlı*, Cilt: 3,Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Orhonlu, Cengiz; "Tercüman", *İ.A.*

 zdemir, Bülent (1999); "1838 Ticaret Antlaşması, Ahidnameler ve Ticaret Muahedeleri", *Osmanlı*, Cilt: 3,Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

EK 1

Felemenk Devleti'nin Kıbrıs Konsolosluğu'na Lorenzo Ciyovanni'nin Tayin Edildiğini Bildiren Mektup

Şeriat-meab Kıbrıs naibi efendi zide-ilmehü ve kıdvat-ül-Emâcid vel ayân haccân-ı divân-ı hümayûndan Kıbrıs Muhassılı Mehmed Emin Efendi zide-mecide ba'de-s-selâm inhâ olunur ki Kıbrıs cezîresine amed ü şüd idecek Felemenk sefinelerinin ve tüccâr ve adamlarının vukû-yâfte olan umûr ve husûslarını rü'yet zımnında müste'min tâifesinden Lorenzo Ciyovanni Santi nâm müste'min bu def'a cezîre-i merkûmeye konsolos nasb ve tayin olduğundan der-i âliyede mukîm Felemenk Devleti'nin maslahatgüzârı bâ-takrîr inhâ idüb devlet-i âliyye ile Felemenk devleti beyninde der-kâr¹²⁷ olan silm¹²⁸ ve safvet iktizâsı üzere bu makûle konsolos ve teb'asının himâyetleri lâzımeden olmağla konsolos- mersûmun yedine berat-ı âlişânım virilinceye kadar konsolosluğu umûruna müdâhale ve ta'arrûz olunmayarak himâyet ve sıyânet husûsuna dikkat eylemeniz için mektûb takrîr ve irsâl olunmuşdur İnşallah-ı teâla vusûlünde ber vech-i muharrer amel ve harekete dikkat eyleyesiz vesselâm.

Bâ-hatm Mehmed Rauf Hazret-i

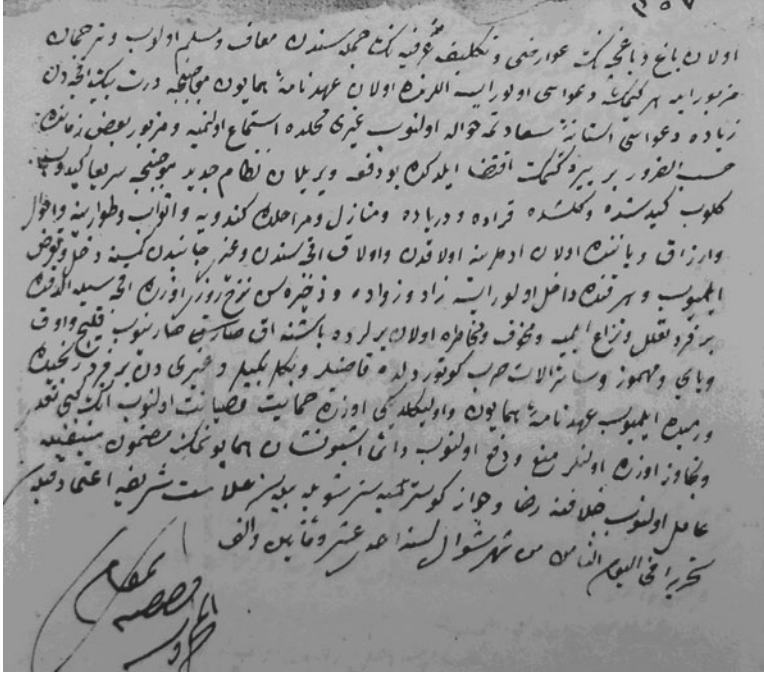
Sadrazam ve Vezir-i Fehham

Efendi Hazretleri “

(Kıbrıs Şer'îye Sicili No: 30, H. 1230-1233, s: 191)

127 Der-kâr: Açık, belli, aşikâr

128 Silm: Barişiklık

EK 2

Nederlanda Konsolosu Tercümanı Yakup veled-i Artin'in Tercümânlık Berâtı (1797)

Asitâne-i saadetimde mukîm Nederlanda ilçisi kıdvet-ül ümerâ-ül-millet-ül-mesihîyye Ron Van Dvem Van Dekledr haşmet-i avakıbe-bil-hayr südde-i saadetime memhûr arzuhâl gönderüb Kıbrıs ceziresinde mukîm Nederlanda konsolosu yanında berâtıyla Tercüman olan Artin veled Ovâk bu esnâda hâlik olup tercümanlığı mahlûl olmağla yerine sulbî oğlu rafî-i tevki-i refî-üş-şân-ı hakanî Yakup tercüman nasb ve tayin olunub yedine ahidnâme-i hümâyûn mucibince berât-ı şerifim verilmek bâbında inâyet rica etmeğın ahidnâme-i hümâyûn mücibince olub geldiği üzere tercvih olunmağla işbu nişân-ı hümâyûn inâyet-makrûnu virdim ve buyurdum ki mersûm Yakup veled-i Artin bu def'a fermânım olduğu vechile konsolos-ı mezbûr yanında tercüman kıyafetiyle kıyâm idüb aher vilâyette ikâmet etmemek ve hanlarda ve dekâkinde esnaflık ve taşra memalikte Kocabaşılık ve Mültezimlik ve bunların emsâli vazifelerinden hariç mesâlihe ve memleket ve esnaf umûruna karışmamak ve tercüman olduğu mahallin gayr-ı mahalde temekkün etmemek ve eğer bu şartların hilâfı harekette bulunur ise berâtı kaydı terkîn ve tercümanlığı ilga ve yerine şerâit-i mezkûreye riâyet-aheri arz olunmak üzere ilçisine inhâ olunmak şartıyla tercümanlık hizmetinde mukîm olub

tercümanlık hizmetinde olanlar ve oğulları ve yedlerine başka başka evâmiri âliyyem virilen iki nefer hizmetkârlar harâç ve avâriz kassabiye akçesi vesair rüsûm ve tekâlif-i örfiyye teklifi ile rencide olunmaya ve kul ve cariyeye istihdâm idermişsin deyü kimesne harâç ve rüsûm talep itmeye ve melbûsât ve mefrûşât ve me'külât ve meşrûbâtına dahl ü ta'arruz itmeyüb kadimden olub geldiği üzere avf olunub ve resm-i gümrük ve bâc talep olunmaya ve evine askeriden konak konulmağla rencide olunmaya ve kendü bağından hâsıl olan şıradan olub geldiği üzere fuçî akçesi talep olunmayıp kendüsü ve evlâdı ve tasarrufunda olan cariyeleri harâç ve avâriz ve kassabiye akçesinden ve irâd olmak üzere mezkûrların yedlerinde bulunan hâne-i avârıza bağılı emlâk ve arâziden maada sakin oldukları menzilleri ve kadimden levâhiki olan bağ ve bağçelerinin avârızı ve teklifi örfiyyenin cümlesinden mu'af müsellemler olub ve tercümân-ı mezbûr ile her kimin da'vâsı olur ise ellerinde olan ahidnâme-i hümayûn mucibince dört bin akçeden ziyâde da'vâsı asitâne-i sa'âdetime havâle olunub gayrı mahalde istima' olunmıya ve mezbûr ba'zı zamanda hasb-el-zarûr bir yire gitmek iktizâ eyledikde bu def'a virilen nizâm-ı cedîd mücibince serî'an gidüb gelüb gidişde ve gelişde karada ve deryada ve menâzil ve merâhilde¹²⁹ kendüye esvâb ve davarına emvâl ve erzâk ve yanında olan adamlarına ulakdan ve ulak akçesinden ve gayr-ı cânibden kimesne dahl ü ta'arruz eylemeyüb ve her kande dahil olur ise zâd ü zevâd¹³⁰ ve zahiresin narh-ı rûzi üzere akçesiyle aldıkda bir ferd taallül¹³¹ ve niza' eylemiye ve muhavvif¹³² ve muhâtara olan yerlerde başına ak sarık sarunub kılıç ve ok ve yay ve mahmûz ve sair alât-ı harb götürdüldü Kadılar ve Beğlerbeyiler ve gayriden bir ferd rencide ve remide¹³³ eylemeyüb ahidnâme-i hümayûn ve olub geldiği himâyet ve sıyânet olunub ânın gibi ta'addi ve tecâvüz üzere olanlar men' ve def' olunub daimâ işbu nişân-ı hümayûnumun mazmûn-ı münifine âmil olunub hilâfına rızâ ve cevâz göstermiyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerife i'timâd kılâsız tahriren fi el-yevm-üs-samin min şehr-i Şevvâl sene ihda-aşer e mieteyn ve elf.¹³⁴

Makam

Konstantiniyye

El-Mahrûsa

(Kıbrıs Şer'iye Sicili, H. 1206-1212, ss: 356-357)

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a legal document or a record of a will, written in a cursive script. The text is densely packed and covers most of the page. At the bottom, there are several lines of text, possibly signatures or official stamps, written in a different style or by different hands. The document appears to be a historical record related to the inheritance of Artin Veled-i Ovak, as mentioned in the caption.

EK 3

Kıbrıs Nederlanda Konsolos Tercümanı Artin Veled-i Ovak'ın Mirası ile ilgili Belge (1800)

Cezire-i Kıbrıs'da vâki medine-i Lefkoşa mahallatından Ermeni mahallesi mütemekkinlerinden iken bundan akdem hâlik olan Nederlanda tercümânı Artin veled-i Ovak nâm hâlik verâseti zevce-i metrûkesi Sare veledet-i Hacı Bedros nâm nasraniyye ile sulbiyye kebire kızı Orosimi ve sulbi kebir oğlu Agob ba'd-el-izhâr mesfûretân Sare ve Orosimi nasraniyyeler taraflarından vekil olup vekâleti El-hac Mehmet Efendi ibn-i El-hac İbrahim ve Ahmet Ağa ibn-i El-hac Hüseyin Ağa nâm kimesneler şehadetleriyle sabit olan mesfûre Orosimi nasraniyyenin zevci İzmirli Hacı Bogos veled-i Yermiya bil-vekâle ve mesfûr Agob bil-ihâle meclis-i şer'î-i münîr lâzım-üt-tevkîrde işbu râfi'haza-s-sifr hâlik-i mesfûrun Lâ-bevn er karındaşı olup hâlâ bâ-berât İngiltere tercümânı olan Hoca Serkiz muvacehesinde her biri ifrâz-ı tam ve bast-ı an-ül-merâm edip mûrisimiz hâlik-i mesfûr ile mersûm Hoca Serkiz'in kâffe-i emvâl ve eşya ve Lefkoşa'da kâin

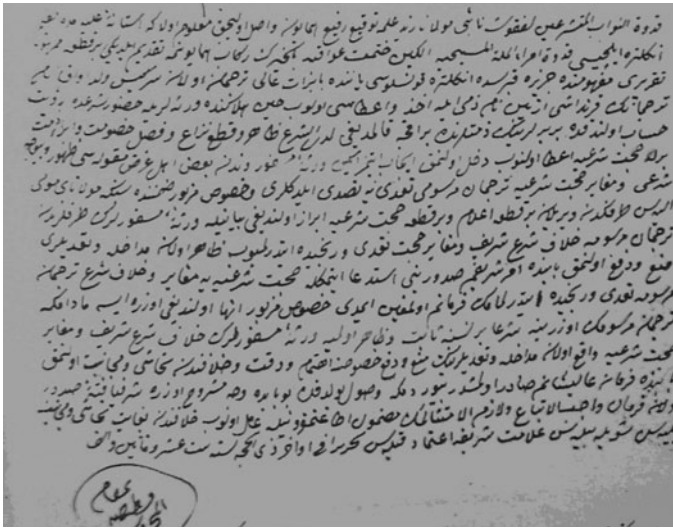
dekâkîn ve menzîl ve zimemât ve nükûdları beyinlerinde meşâ'135 ve müşterek olmak takribiyle her birileri zabt ve mutasarrıf olup beynehümâda cereyân eden ahz ü itâ hesaplarını rü'yet ve emvâl-i sairelerini tevzi' ve taksim etmeksizin mûrisimiz mesfûr hâlik olmağla elhaletü hâzihi bil-ihâle ve bil-vekâle bizler verâsetimiz hasebiyle mevrusumuz mesfûr ile karındaşı mersumun beyinlerinde ber vech-i nısfıyyet-i136 müşterek olup medine-i Lefkoşa'da vâki' arsası mukataalu vakıf ve ebniyesi mülk olan altı bâb dükkânları ile kezalik ber vech-i nısfıyyet-i müşterek olup Mağosa'da vaki' on bir dönüm boya tarlalarını tevzi' ve taksim ve hisselerimizi ahz ve kabz idüb ve Labta'da kâin vakf-ı mai cari ile saky olunan hasılât dahi tarih-i vesikadan on seneye kadar ber vech-i nısfıyyet beynimizde tevzi' ve taksim olunmak üzere bi-t-terazi tarafeynden tanzim ve kabul olunub bundan maada ahz ü itâ ve zimemât ve ticaret hesapları dahi hesab-ı sahiha ile hesap olundukta on senesinin penbe ve harir faizinden altı bin kuruş ve tarih-i merkûmda Venedik'de bulunan elli kantar müşterek penbe faizinden bin beş yüz sekiz kuruş ve mâl-ı müşterekten iki yüz bir senesinden on senesine kadar üçyüz kırk altı bin dört yüz üç kuruş on sekiz para ve bin iki yüz elli Venedik altunu kıymeti olmak üzere sekiz bin yedi yüz elli kuruş ve Venedik'de bulunan mar-üz-zikr elli kantar penbenin nısf kıymeti olmak üzere beş bin sekiz yüz elli kuruş ve nakden üç yüz on dört kuruş ve müşterek zimemâtdan yüz kırk bin dört yüz doksan iki kuruş cem'an beş yüz dokuz bin üç yüz on yedi kuruş on sekiz para mersûm Hoca Serkiz'in zimmeti zuhûr idüb mersûmun dahi bid-defa'at ihaleten ve vekâleten bizlere virdiği yirmi üç bin sekiz yüz sekiz kuruş on iki para ve bin iki yüz bir senesinde Lefkoşa'da Ermeni Mahallesi'nde vâki' müşterek menzil le-d-et-taksim mûrisimizin hissesinde ziyâde ebniye vakıa olmağla hîn-i taksim-i ebniye-i zaidenin nısf kıymeti olan yedi bin üç yüz yetmiş beş kuruş ve mümteni-ül-husûl137 olan zimemâtın138 nısfından beş bin kuruş ve nakden bin altı yüz yetmiş altı kuruş beş para ve nîm hissem olmak üzere yirmi bir bin seksen kuruş müvekkeletân-ı mesfûretânın hisseleri olmak üzere on beş bin altmış kuruş yirmi üç para ve iki yüz bir senesinden on senesine kadar mûrisimiz hâlik mesfûr Artin'e geçen üç yüz altmış bin altı yüz elli sekiz kuruş otuz bir para ve doksan dokuz senesinden iki yüz bir senesine kadar altın hesabından kezalik mûrisimiz hâlik-i mesfûre geçen altı yüz elli sekiz kuruş yirmi yedi para ve yüz kırk bin dört yüz doksan iki kuruş zimemât ve altı bin kuruş on senesinin penbe ve harir faiziyle Venedik'de bulunan salif-üz-zikr elli kantar penbe faizi olan beş yüz sekiz kuruştan müctemi' olan yüz kırk sekiz bin kuruşun nısfı olmak üzere ihâleten ve vekâleten bizlere virdiği yetmiş dört bin kuruş ki cem'an gerek mûrisimize geçen ve gerek ihâleten ve vekâleten bizlere virdiği yalnız beş yüz dokuz bin üç yüz on yedi kuruş on sekiz paraya baliğ olmağla mersûm Hoca Serkiz ve zimmeti olan meblağ-ı mezkûrdan teslimât-ı mezbûre fûrû-nihâde139

olundukda hesab-ı mezkûrdan mersûm Hoca Serkiz zimmetinde bir akçe ve bir habbe baki alacağımız kalmamağla mevâd-ı merkûmenin hesabını minvâl-i muharrer üzere rü'yet ve kat'-ı alâka eyledik dediklerinde gıbb-et-tasdik-üş-şer'î mâvaka bittaleb ketb ve imlâ140 ve yed-i men-leh-ül-taleb def' ve itâ olundu141. Hurrîre fi el-yevm-üs-sabi'-aşer min mah-ı Şevvâl-i mükerrerem sene erba-aşer ve mieteyn ve elf142.

Şuhûd:

Miralay-ı Lefkoşa Esseyd Mahmud Ağa	Ağâ-yı Yeniçeriyân El-hac Mehmet Ağa
Kethüda-yı Yeniçeriyân Halil Ağa	Morevî El-hac Mehmet Efendi
Kaytaz El-hac Mustafa Ağa	Kaynı İbrahim Ağa
El-hac Abdurrahman Efendi	Hüseyin bin Karamerz(?)
Mağosalı Ahmed	Ser-muhzır Mustafa Ağa
Sarraff Hacı David	Hâlâ Tercüman-ı mahkeme Nikolaki
Mihalaki veled-i Hacı Yanni	Yorgaki veled-i Kotomil(?)
Değirmencioglu Hacı Andonaki	Hacı Avakim
Ve Gayrihim	

(Kıbrıs Şer'îye Sicili, No:24, H.1215-1217, s: 44)

EK 4

Kıbrıs Nederlanda Konsolos Tercümanı Artin veled-i Ovak'ın Mirasçılarının

Serkiz veled-i Ovak'ı Rahatsız Etmelerini Yasaklayan Ferman (1802)

Kıdvat-ün-nüvvâb-ül-mütteşir Lefkoşa naibi Mevlâna îde ilmehü tevki'i

refi'-i hümayûn vâsil olucak ma'lûm ola ki asitâne-i âliyemde mukîm İngiltere elçisi kıdvet-ül ümerâ-ül-millet-ül-mesihîyye Elkin Hatmet (?) avâkıbe-bil-hayr rikâb-ı hümayûnuma takdim eylediği bir kıt'a memhûr takrîri mefhûmunda cezire-i Kıbrıs'ta İngiltere konsolosu yanında bâ-berât-ı âli tercümân olan Serkiz veled-i Ovak nâm tercümânın karındaşı Artin nâm zimmî ile ahz ü itâsı olub hîn-i hâlikinde vereseleriyle huzûr-ı şer' de rü'yet-i hesâb olundukta birbirlerinin zimmetlerinde bir akçe kalmadığı le-d-eş-şer' zâhir ve kat'-ı nizâ' ve fasl-ı husûmet ve ibrâz-ı zimmet-i birle hüccet-i şer'îyye itâ olunub dahil olunmak icâb itmez iken verese-i mesfûrundan ba'zı ehl-i garaz makûlesi zuhûr ve bi-vech-i şer' ve muğâyir-i hüccet-i şer'îyye tercümân-ı mersûmu ta'adiyye tasaddi eyledikleri ve husûs-ı mezbûr zımnında sen ki Mevlâna mümaileyhsin tarafından virilen bir kıt'a îlâm ve bir kıt'a hüccet-i şer'îyye ibrâz olduğu beyânıyla verese-i mesfûrların taraflarından tercümân-ı mersûma hilâf-ı şer'î şerif ve muğâyir-i hüccet ta'addi ve rencide ittirilmeyüb zâhir olan müdâhale ve ta'addileri men' ve def' olunmak bâbında emr-i şerifim sudûrunu istidâ' itmekle hüccet-i şer'îyyeye muğâyir ve hilâf-ı şer' tercümân-ı mersûma ta'addi ve rencide ittirilmemek fermânım olmağın imdi husûs-ı mezbûr inhâ olunduğu üzere ise madem ki tercümân-ı mersûmun üzerine şer'an bir nesne sâbit ve zâhir olmyaverese-i mesfûrların hilâf-ı şer'-i şerif ve muğâyir-i hüccet-i şer'îyye vâki olan müdâhale ve ta'addilerinin men' ve def' husûsuna ihtimâm ve dikkat ve hilafından tehâşi ve mucânebet olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdir olmuştur buyurdum ki vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân ve vecib-ül-ittiba' ve lâzım-ül imtisâlimin mazmûn-ı itâat-makrûnuyla amel olub hilâfından bî-ğâyet tehâşi ve mucânebet eylesin şöyle bilesin 'alâmet-i şerife itimad kılasın tahriren fi evâhir-i Zilhicce sene sitte-aşer ve mieteyn ve elf.

Makam-ı
Konstantiniyye
El-mahrûsa

(Kıbrıs Şer'îye Sicili, No:24, H.1215-1217, s: 44)

Özet: Bu çalışmanın amacı XIX. yüzyılın ilk yarısında Niderlanda'nın Kıbrıs Konsolosluğu konsoloslarını, konsolos tercümanlarını, tercüman hizmetkarlarını ve bunların sahip olduğu yetki ve sorumlulukları ortaya çıkarmaktır. Bütün konsolos tercümanları ve onların hizmetkârları İstanbul'daki Niderlanda Devleti elçisine bağlı bulunuyordu. Bu nedenle bütün atamalar ve görevden almalar onun aracılığıyla yapılıyor, berat, yol emri ve muafiyet emri gibi konularda ancak elçi Osmanlı hükümetinden talepte bulunabiliyordu. Elçi bu konularda doğrudan Sultana hitaben bir yazı gönderirdi. Elçinin konsolos, tercüman veya tercüman hizmetkârı atamaları Osmanlı Hükümetin ve onaylanır ve bu konuda ilgili kişilere berat verilirdi. Konsoloslar, konsolos tercümanları ve tercüman hizmetkârları çok geniş haklara sahiptiler ve gerektiğinde Osmanlı Devleti nezdinde haklarını aramak için İstanbul'da bulunan elçiye müracaat ederek haklarını onun aracılığıyla ararlardı.

Anahtar sözcükler: Tercüman, Tercüman Hizmetkârı, Kıbrıs, Niderlanda (Hollanda).

Abstract: The aim of this study is to deal with the Netherlands consulate in Cyprus in the first part of XIX. century. At that time, all consuls, the translators of consuls, the servants of the translators of consuls depended on the Netherlands ambassador in Istanbul. The all Netherlands' consuls, the translators of consuls, the servants of the translators of consuls were appointed by the Netherlands ambassador. But these appointments had to approve by the Ottoman sultan. Because these persons were Ottoman citizen. When the Ottoman Sultan approved an appointment, the Ottoman Government gave them a "berat". These persons had some privileges such as not to pay tax called "cizye", although they were ottoman citizen (reaya).

Key Words: Translator of consuls, the servant of the translators, Cyprus, Netherlands.